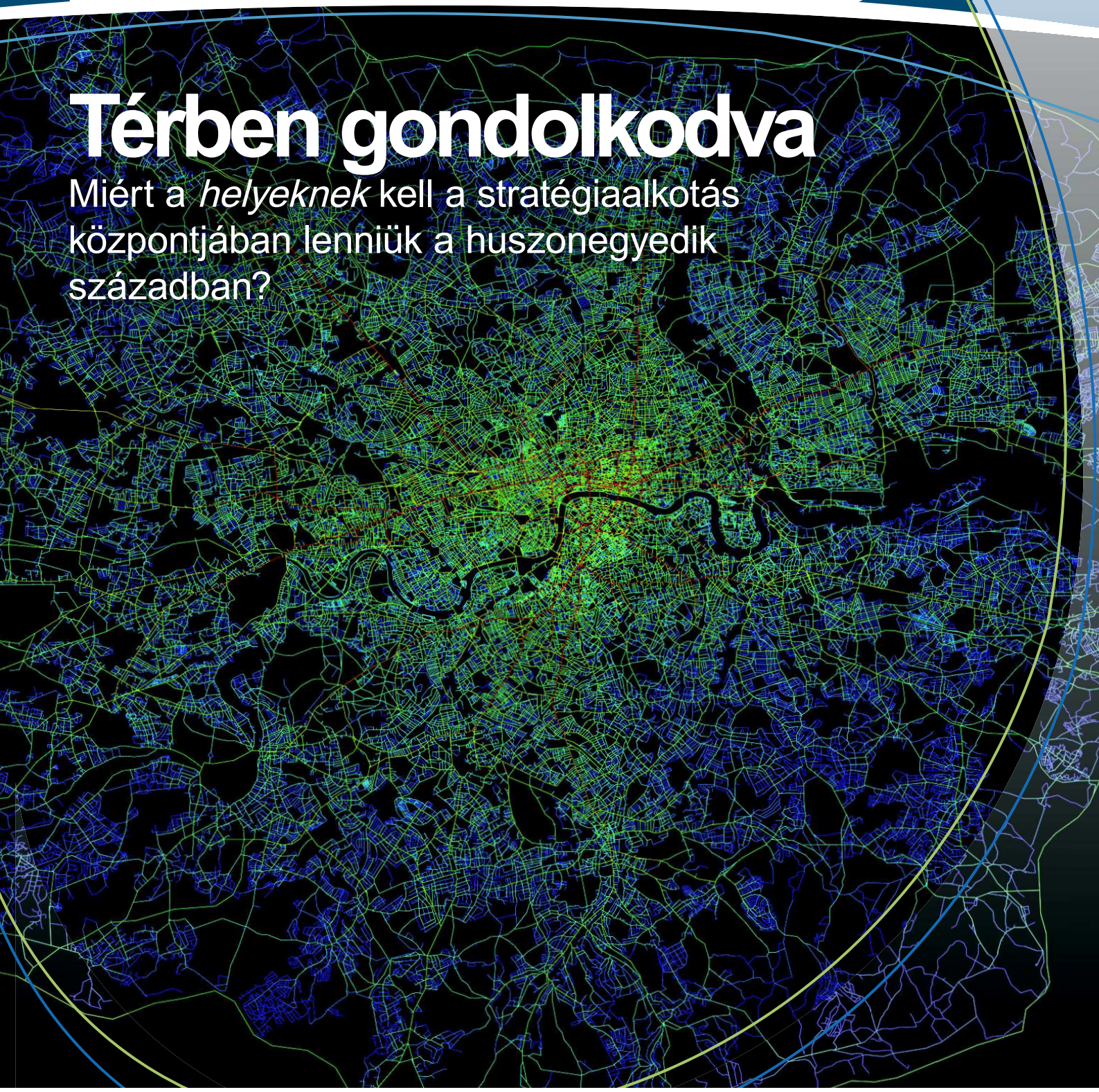
Planning Horizons no.1 | Thinking Spatially | June 2014

RTPI 2014
100 years of professional planning

PLANNING
Horizons

Térben gondolkodva

Miért a *helyeknek* kell a stratégiaalkotás központjában lenniük a huszonegyedik században?

Az RTPI-ról

A közszolgálati, magán és jótékonysági, illetve az oktatási szektorban dolgozó hivatásos tervezők legnagyobb európai szakmai szervezete az Royal Town Planning Institute (RTPI: Királyi Várostervezői Intézet), melynek 23000 tagja van világszerte.

Az RTPI a térbeli tervezés előrevitele mellett részt vesz az épített és természeti környezetet befolyásoló szakpolitikák kialakításában és formálásában, a szakmai színvonal emelésén dolgozik és a tagság részére folyamatos tanulási, képzés és fejlődési lehetőséget biztosít.

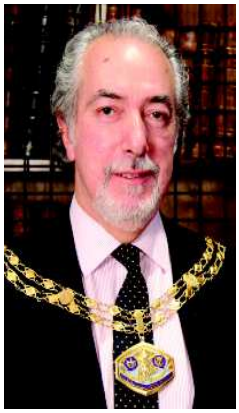
Mindent, amit teszünk az a küldetés inspirál, hogy a köz érdekében előmozdítsuk a térbeli tervezés tudományát és művészetét (város és vidék térbeli tervezését egyaránt).

Borító: Space Sytnax által készitett illusztráció London utcahálózatának térbeli elérhetőséget ábrázolja.

A térbeli „mondattant” vizsgáló Space Syntax Laboratórium, amely a The Bartlett, University College London (UCL) részeként működik, egy világszerte elismert akadémiai kutató, szoftverfejlesztő es oktatóhely. A Space Sytnax a térbeli szerkezet és a társadalmi, gazdasági és környezeti jelenségek viszonyát elemzi kvantitatív analízis és térinformatika segítségével. A térbeli szintakszis metodikája az 1970-es években lett kifejlesztve a The Bartlettben, azért hogy segítséget nyújtson az építészeknek abban, hogy modellezni tudják az épületek és települési szövetek várható hatásait a lakosságra és a térhasználókra nézve. A későbbiekben sok különféle kutatási területen is alkalmazást nyert, például a régészet, kriminológia, információtechnológia, város és társadalomföldrajz, antropológia és az ismerettudomány területén is.

Az 1989-ben a UCL által alapított a Space Syntax Ltd. egy kutató-fejlesztő cég, amely a térbeli szintakszis teóriáját és technikáját ülteti gyakorlatba, ma már nemzetközi szinten is.

Az RTPI Elnökének előszava

Büszkeséggel tölt a tudat, hogy a Royal Town Planning Institute (Királyi Várostervezői Intézet – RTPI) elnöke lehetek a 2016-os évben. A szervezet 23000 tagot számlál, az Egyesült Királyságon és Irországon kívül ezer tagunk van. Az RTPI sok éve dolgozik már együtt Európa- és világszerte más országok tervezői intézményeivel.

Az RTPI 1914-ben alakult meg. A települések tervezését önálló szakmaként a kor kihívásainak való megfelelés szándéka, és az szilárd meggyőződés hivta életre, hogy a világnak szüksége van tervezésre. Egy évszázaddal később a centenáriumi rendezvénysorozat részeként időszerűnek véltük, hogy ismét számvetést készítsünk a mai kor azon kihívásairól, melyek a következő 100 évben nagy valószínűséggel átformálják a tervezői szakmát.

A Planning Horizons sorozatunkban azt keressük, hogy a tervezésnek miképpen kell fellépnie a 21. század legmeghatározóbb próbatételeivel szemben. Ezek a kihívások – az egyenletes gazdasági növekedéstől és a városi egészség elősegítésétől kezdve egészen az éghajlatváltozásra adott válaszokig és a környezeti fenttarthatóság kérdéséig – már ma is részei a mindennapoknak. A sorozat első része a Térben gondolkodva (Thinking Spatially) néhány a későbbi kötetekben részletesen kifejtett kihívást mutat be, rámutatva a problémák közös hátterére: arra, hogy stratégia- és politikaformálók és döntéshozók – függetlenül attól, hogy helyi, nemzeti vagy nemzetközi szintűek – ritkán közelítik meg ezen feladatokat a hely, a területek használata és a különböző használatok egymásra gyakorolt hatásait megértve. Néhány országban a tervezést egyenesen bürokratikus kerékkötőnek, a szabadság, a fejlődés és prosperitás szükségtelen akadályozójának gondolják, máshol azonban világosan látják, hogy az a problémamegoldás megoldás alapvető része.

Az 1966-ban alapított Magyar Urbanisztikai Társaság idén ünnepli fennállásának 50. évfordulóját. Ez alkalomból örömmel járulok hozzá az ünnepléshez a Térben gondolkodva magyar kiadásával, melyet egyedi, a magyar olvasóknak szóló résszel is kiegészült.

Phil Williams MRTPI

RTPI President

A MUT Elnökének előszava

Nagy öröm a Magyar Urbanisztikai Társaság számára és személy szerint nekem is, hogy közzétehetünk egy, a szakemberek és remélhetőleg a társadalom - jelentős részének - érdeklődésére számot tartó kiadványt, amely átfogóan közelíti a térbeli tervezés, s rajta keresztül az emberiség alapvető kérdéseit. Különösen örvendetes ez annak fényében, hogy a Társaság közelmúltját és jelenét – híven a szakmában betöltött újító szerepvállalásához – a mindenkor fennálló viszonyok jobbításában való a különféle szakterületeket a térbeliség alapján integráló szakmai gondolkodás hangsúlyozása fémjelezte.

Magyarország történelmileg a német nyelvterülethez kötődik – és ezen a létező szocializmus 45 éve sem változtatott számottevően -, és bár az elmúlt évtizedekben egyre erősödik orientációnk az angolszász világhoz, talán éppen e területen sokan úgy gondolják, hogy lehetetlen rövid úton adaptálni az ottani módszereket, hiszen azokhoz több évszázados társadalmi fejlődés is hozzátartozik. Ezért különösen örvendetes jelen esetben, hogy olyan művet ajánlhatunk tanulmányozásra, ami általános kérdéseket, az emberiséget érintő folyamatokat mutat be, tesz érzékletessé, a térbeli, helyi viszonyoknak, sajátosságoknak megfelelő megoldások előtérbe helyezésével.

A Holt költők társasága c. nagyszerű film főhősének javaslatát követve mindent érdemes megtekinteni a mienktől eltérő szemszögből. Ehhez segíthet ez a most magyarra átültetett kiadvány. Már egymás közt, akár a családban is megtapasztaljuk, hogy két ember – két nézőpont – erőteljesebb perspektívában látja a világot, s annak nagyobb szeletét képes felfogni, érzékelni, ezért biztos vagyok abban, hogy a más viszonyok, hagyományok és folyamatok között született gondolatok megtermékenyítően hatnak saját problémáink megoldásában, helyzetünk javításában.

Kívánok minden olvasónak elmélyülést e mű tanulmányozásában, s jóízű párbeszédeket, diskurzust annak megértésében és adaptálásában.

Budapesten, 2016. február 4-én, a Magyar Urbanisztikai Társaság 50. születésnapján.

Körmendy Imre

MUT elnök

Rövid bevezető a magyar kiadáshoz

Az éghajlatváltozás, az extrém időjárás, a tengerszint emelkedése, az egyre nagyobb es gyakoribb áradások, a népességrobbanás, a rohamos urbanizáció vagy éppen a népesség fogyása, elöregedése, az elnéptelenedő vidékek, a technológiai és életvitelbeli változások, a globális Dél és Észak szétválása, a nemzetközi és regionális konfliktusok, a háborúk és a klímaváltozás elől menekülők sokasága... Mindezek egy részét a hazai társadalom is naponta tapasztalja, más részüket pedig kíváncsian vagy éppen borzongva figyeli, ha akad rá energiája és ideje.

A területi és települési tervezést, a koncepcionális fejlesztést és az épített környezetre fókuszáló szabályozást élesen elválasztó, a közigazgatási határok közé zárt tervezési masinériának köszönhetően a magyar urbanista szakma sajátos helyzetben van. Tudunk a korunkban zajló változásokról, a jövő globális kihívásairól, de a mindennapok küzdelme és rutinja ritkán engedi meg, hogy a következő 100 évet szem előtt tartva gondolkozzunk az urbanisztikáról, a tervezésről, azaz arról hogy mit, miért és hogyan kell majd csinálnunk. Az európai zsargonban térbeni tervezés-nek (spatial planning) hívott megközelítés egyes elemei a régóta óta részei a hazai gyakorlatnak is, ugyanakkor az egész rendszer mögött álló ideák és megfontolások nem váltak szerves részévé a stratégiaalkotás és döntéshozás folyamatainak.

A tervezést, urbanisztikát tanuló diákok, a hivatalok és a magáncégek tervezőasztalai mögött ülő, vagy a civil szférában és az oktatásban, az egyetemeken dolgozó kollégák számára alig áll rendelkezésre a térbeli tervezés kortárs elméletét és gyakorlatát taglaló magyar nyelvű, szabadon elérhető szintetizáló kitekintés. A nemzetközi szakmai folyóiratokban publikált tanulmányok, az urbanisztikai témájú könyvek ugyanakkor kettős kihívást jelentenek: egyrészt a beszerzésük még a nagyobb szervezetek, szakmai intézmények, egyetemek számára is sokszor túl költséges, másrészt az angol nyelvű tervezői zsargon magas szintű ismeretét igénylik ahhoz, hogy a különböző tervezési kultúrák gondolatisága között eredményes legyen az átjárás.

A térbeli tervezés előtt álló legnagyobb kihívásokat összegző brit Planning Horizons sorozat első részének magyar nyelvű kiadásával ehhez az erőfeszítéshez szeretnénk hozzájárulni, azzal a céllal, hogy tágítsuk a magyar tervezők horizontját, bemutassuk a fejlett és a fejlődő világ legégetőbb kérdéseit, más országok gyakorlatának jó es rossz tapasztalatait. A Planning Horizons arra ösztönöz, hogy mi is lépjünk egyet hátra s a jövő kihívásainak fényében gondoljuk át a szakma távlatait, lényegét és kereteit.

Láposi Roland - településtervező

Soóki-Tóth Gábor - városfejlesztési szakértő

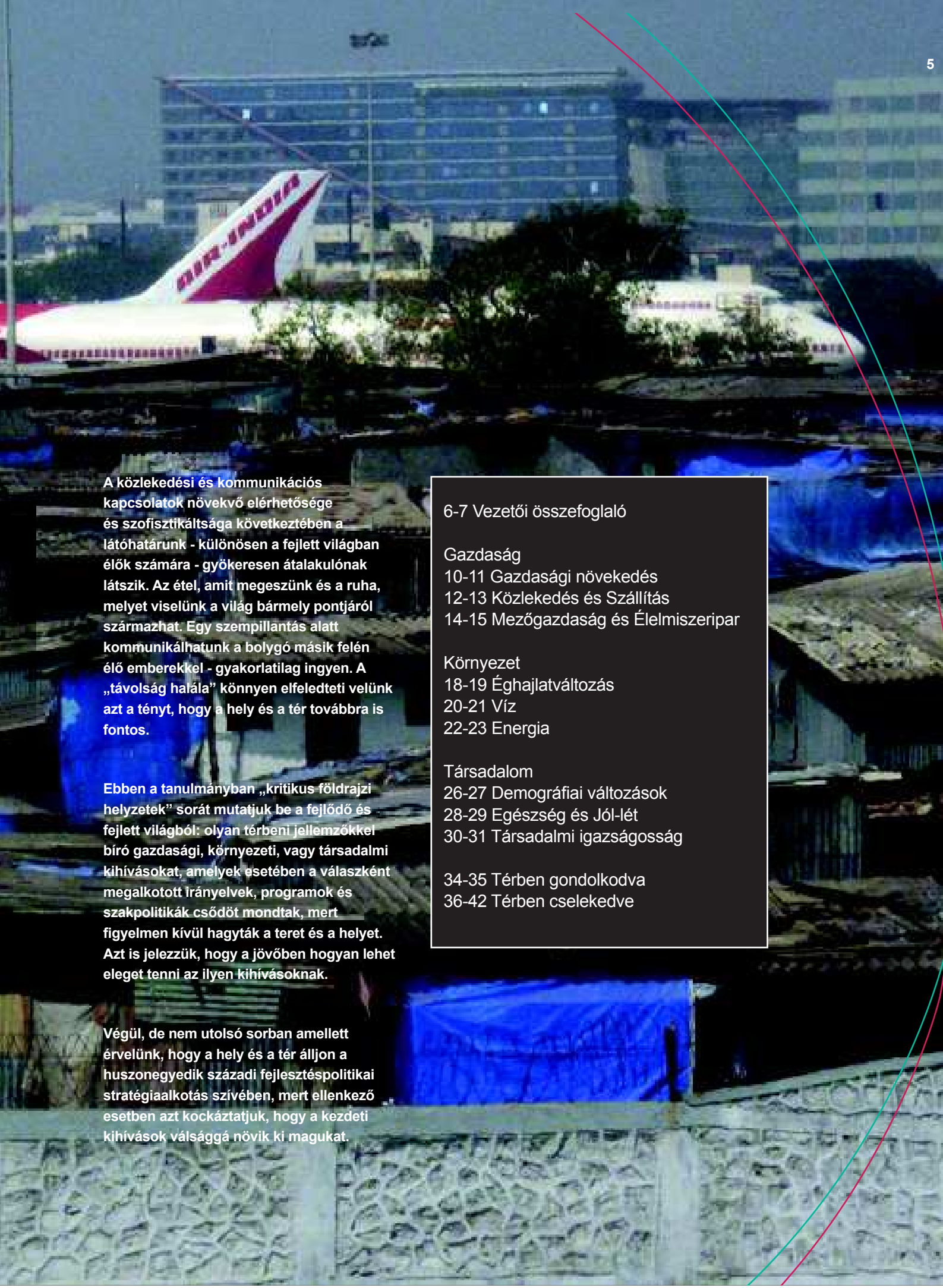
Zsigmond László - településtervező

2011-ben a Föld népessége elérte a 7 milliárdot és az évszázad végére várhatóan meghaladja majd a 10 milliárd főt is. Ennek a drámai mértékű demográfiai változásnak a frontvonalában a városok állnak, de a gyors iramú urbanizáció sok más, jelentős társadalmi, környezeti és egészségügyi vonatkozású problémát is magában hordoz. Jó példa erre Mumbai, India leggazdagabb és legnagyobb népességű városa, ahol 9 millió lakos kényszerül olyan túlzsúfolt, hivatalosan nem is létező telepeken élni, ahonnan hiányzik az összes alapvető infrastruktúra, így az ivóvíz és a higiéniai létesítmények is. A képen Mumbai nemzetközi repülőtere látható amelyet ilyen nyomortelepek vesznek körül.

Forrás: cactusbones

A ma kihívása, a honlap válsága lehet, ha a hely és a tér nem kap központi szerepet gondolkodásunkban

A közlekedési és kommunikációs kapcsolatok növekvő elérhetősége és szofisztikáltsága következtében a látóhatárunk - különösen a fejlett világban élők számára - gyökeresen átalakulónak látszik. Az étel, amit megeszünk és a ruha, melyet viselünk a világ bármely pontjáról származhat. Egy szempillantás alatt kommunikálhatunk a bolygó másik felén élő emberekkel - gyakorlatilag ingyen. A „távolság halála" könnyen elfeledteti velünk azt a tényt, hogy a hely és a tér továbbra is fontos.

Ebben a tanulmányban „kritikus földrajzi helyzetek" sorát mutatjuk be a fejlődő és fejlett világból: olyan térbeni jellemzőkkel bíró gazdasági, környezeti, vagy társadalmi kihívásokat, amelyek esetében a válaszként megalkotott irányelvek, programok és szakpolitikák csődöt mondtak, mert figyelmen kívül hagyták a teret és a helyet. Azt is jelezzük, hogy a jövőben hogyan lehet eleget tenni az ilyen kihívásoknak.

Végül, de nem utolsó sorban amellett érvelünk, hogy a hely és a tér álljon a huszonegyedik századi fejlesztéspolitikai stratégiaalkotás szívében, mert ellenkező esetben azt kockáztatjuk, hogy a kezdeti kihívások válsággá növik ki magukat.

6-7 Vezetői összefoglaló

Gazdaság
10-11 Gazdasági növekedés
12-13 Közlekedés és Szállítás
14-15 Mezőgazdaság és Élelmiszeripar

Környezet
18-19 Éghajlatváltozás
20-21 Víz
22-23 Energia

Társadalom
26-27 Demográfiai változások
28-29 Egészség és Jól-lét
30-31 Társadalmi igazságosság

34-35 Térben gondolkodva
36-42 Térben cselekedve

Vezetői összefoglaló

Feltételezések szerint az adatbázisok 60-80%-a rendelkezik a térbeli elhelyezkedésre utaló komponenssel, azaz az információ jelentős hányada helyhez kapcsolódik.[2] A tervezők, mérnökök és geográfusok már az 1970-es évek derekától használnak GIS-t térbeni elemzések készítésére. A kutatók ezáltal bepillantást nyújthatnak abba, hogy az egyes helyek sajátosságai miképp befolyásolják az emberek és közösségek életét. Az üzleti élet szereplői is egyre változatosabb módon próbálják kiaknázni a térbeni elhelyezkedés szempontjait a fogyasztók és a piaci trendek elemzésében. Több országban a civil szervezetek és aktivisták a helyre összpontosítanak, például abban, hogy hogyan lehet újratelepíteni a gazdaságot, és megóvni a köztereket. A fejlesztéspolitikából ennek ellenére – gyakran még országos szinteken is hiányzik a hely és a tér integrált megközelítésének megértése, és a térbeni gondolkodás ilyen hiánya gyengíti a közösségeket, rontja a közegészséget, gátolja a növekedést és a fejlődést, destabilizálja a környezetet.

Ez a tanulmány „kritikus földrajzi helyzetek" sorát mutatja be: olyan térbeni jellemzőkkel bíró gazdasági, környezeti, vagy társadalmi kihívásokat, melyek esetében a válaszként megalkotott irányelvek, programok és szakpolitikák csődöt mondtak, mert figyelmen kívül hagyták a térbeniséget és a helyeket.[3] A példák felölelik az Egyesült Királyságot, a fejlett és fejlődő világot, de természetesen sok más példa is illene ide.

Sokféle okból a stratégiaalkotás, a döntés-előkészítés túlságosan ritkán veszi tekintetbe a területhasználat módjait, és mindazt ami ebből a különféle helyeken következik. A hely figyelmen kívül hagyása, és különösen az a mód, ahogyan a különféle stratégiák különbözőképpen összekeverik a helyekre gyakorolt hatásokat, a negatív gazdasági, társadalmi és környezeti következmények széles skálájához járult hozzá, különösen

- A változó népességű városok és régiók szenvednek a közlekedés, a lakásellátottság, az energia-, és vízellátás feszültségeitől, és egyre sérülékenyebbek az árvizekkel, a szélsőséges időjárás hatásaival szemben;
- A gazdasági növekedés és fejlődés, térben kiegyensúlyozatlan és mind a fejlett, mind a fejlődő országokban elmarad az optimálistól;
- A városok terjeszkedése fenyegeti a mezőgazdasági földeket, az élelmiszertermelés globális rendszere pedig aláássa az élelmiszerbiztonságot és a környezeti fenntarthatóságot;
- Az egyenlőtlenség, a szolgáltatások és lehetőségek hiánya, a kiegyensúlyozatlan fejlődés, a környezetszennyezés és a döntéshozatalban való társadalmi részvétel hiánya növekvő politikai instabilitáshoz vezet. Életbevágó annak megértése, hogy ezek a gondok egymással összefüggnek. A gazdaság és a népesség kiegyensúlyozatlan növekedése következtében egyes városok és régiók beruházás-hiányosak, és tovább rontja a helyzetet ha mindez elégtelen közlekedéssel, infrastruktúrával és szolgáltatásokkal is társul. Ugyanis ez fokozza a társadalmi egyenlőtlenségeket, a rossz közegészségügyi állapotokat, valamint az éghajlatváltozást és a környezetszennyezést is magába foglaló környezeti veszélyekkel szembeni fokozott sérülékenységet.

Mivel ezek a kérdések összefüggőek, ezért a rájuk adott válaszoknak is azoknak kell lenniük.

A Planning Horizons sorozat többi része azt veszi számba, hogy a tervezés miképp tud reagálni a XXI. század kihívásaira. Ennek a tanulmány

általánosabban összpontosít a stratégia- és döntés-előkészítésre – azokra a tervezői tevékenységekre, amelyek általában meghaladják a szokásos tervezői feladatkört –, valamint arra, hogy mennyire elkerülhetetlen, hogy a stratégiaalkotók és döntéshozók átgondolják döntéseik térbeli következményeit.

Azért, hogy ez valóban megtörténjen a stratégia alkotóknak és döntéshozóknak sokat kell tanulni a térbeni tervezés, más néven integrált tervezés elméletéből és gyakorlatából. Ez túlmegy a területfelhasználás hagyományos tervezésén, hiszen minden olyan szakpolitikát és programot is integrálni kíván, amelyek az egyes helyek sajátosságait és működését befolyásolják. A XXI. században ránk váró és az ebben a kiadványban is tárgyalt kihívások egy új „térbeni koncepció” kialakítását igénylik. Olyan stratégiai tudásra van szükség, amely magában foglalja a hely és a tér ismeretét, ezért jóval integráltabb, stratégiaibb és a hely iránt érzékenyebb tervek megszületését eredményezi.

Ez a tanulmány olyan megoldásokra tesz javaslatokat, amelyek révén a térben gondolkodás fejlődhet a stratégiaalkotás és a döntéshozás során. Leginkább a nagyobb térbeli intelligencia kifejlesztéséhez van szükségünk a döntéshozók számára készült központi térbeli elemző térképek létrehozására, egyfajta „döntéshozói térinformatikára”. Sok országban hiányoznak az olyan dokumentumok, amelyek átfogó képet biztosítanak a stratégiák és programok térbeli dimenzióiról, és azok kölcsönhatásairól (beleértve a nem kívánt következményeket) is. Az Egyesült Királyságban ez alól Skócia jelent kivételt, amelynek a Nemzeti Fejlesztési Keretterve (National Planning Framework) felvázolja Skócia fejlesztésének tervezési összefüggéseit, és kereteket biztosít az ország egészének a térbeli fejlesztéséhez is. Ezek az „integrált területi stratégiai térképek” többféle módon segíthetnek:

- Megmutatják, hogy a különféle szakpolitikák – a lakáspolitikától az infrastruktúráig, a klímaváltozásra reagáló egészség- és társadalompolitikáig – hogyan kerülnek kölcsönhatásba következményeiken keresztül a területhasználattal, és így segítik a különféle szakpolitikák közötti integrációt, összhangot.
- Ezáltal maximalizálják a különféle tervek előnyeit és csökkentik a hátrányokat, az egyes helyeken támogatva a többféle terv céljainak egyidejű elérését;
- Általánosságban is elősegítik a politikaformálók és döntéshozók nagyobb térbeni tudatosságát;
- Serkentik és informálják a területi kérdésekről folyó viták résztvevőit, ide értve a helyi szintűeket is.
- A helyi közösségek szintjén is stimulálják és tájékoztatják a térbeni vonzatú ügyek körül folyó párbeszédek szereplőit.

Az Egyesült Királyságban, ahogy más országokban is, sok javaslat született már arra, hogy az önkormányzatok működjenek integráltabban, kevésbé ágazati megoldásokkal. A helyre való összpontosítás, a területi adatokkal, információkkal támogatva hatékony mechanizmusokat biztosít az integráltabb döntés-előkészítés és döntéshozás számára.
Természetesen az adat önmagában nem elég. A kihívás a döntés-előkészítők és kormányzatok számára az, hogy hogyan alkalmazzák az adatokat a jobb tervek megfogalmazásában, a döntéshozatalban. A döntéshozók térbeli gondolkodásra való képessége meglehetősen korlátozott maradhat, ha nem elérhető számukra sokkal több térbeli információ és adat.

Alapvetően minden szinten olyan politikai vezetőkre van szükség, akik képesek felnőni a kor kihívásaihoz. Ezen belül a térbeli gondolkodás és cselekvés létfontosságú a sikeres, fenntartható és igazságos jövő megformálásában – több munkahelyet biztosítva és kiegyensúlyozottabb növekedést generálva, mindenki számára növelve az egészséget és jólétet, felkészítve a közösségeinket a klímaváltozásra és a környezet megóvására.
Ráadásul az az idő, ami a fenti problémák nagy részének hatékony megoldásához rendelkezésünkre áll, rohamosan fogyatkozik.

Gazdaság

Sok országban a gazdaság növekedése és fejlesztése, a 2007-2008 pénzügyi válságból történő lassú kilábalás ellenére sem vált kiegyensúlyozottá, részben azért, mert a gazdasághoz szervesen kapcsoló, de más jellegű feladatok integrációja elmaradt. Ennek illusztrálásra a fejezet három problémakört: a gazdasági növekedés, a közlekedési infrastruktúra és a mezőgazdaság és élelmiszertermelés kérdéseit járja körül.

Az infrastruktúra – és leginkább a közlekedés –a legjobb példa arra, hogy a programalkotók és a döntéshozók milyen könnyen elsiklanak az utak, vasútvonalak és a digitális hálózatok egyre jelentősebbé váló azon sajátossága felett, hogy az infrastruktúra hálózatok együttesen egy-egy kiemelt helyre koncentrálják a befektetéseket és gazdasági aktivitást. Ez a hiányosság egyrészt a gazdaság térbeni egyenlőtlenségének hatványozódásához, másrészt a városok, régiók növekedési potenciáljának kiaknázatlanságához vezet.

A mezőgazdaság és élelmiszertermelés területén a mindinkább globalizált, just in time (épp csak időben) beszállításra épülő élelmiszertermelési rendszer sérülékenysége is fokozódik, mind gazdasági, mind társadalmi és környezeti szempontból.

A fejlődő országok légszennyezésének több mint 80%-ért és évente több mint 1,27 millió halálos kimenetelű balesetért a közlekedés pontosabban, a gépjárművek felelősek.4 A kialakuló közlekedési dugók költségvonzata elérheti az adott országok GDP-nek akár a 10%-át is.[5] A WHO szerint csak 2012-ben 7 millió ember halt meg a légszennyezés következtében (ebből közel 6 millió Délkelet-Ázsiában és Nyugat- Csendes Óceáni régióban), mely így a világ legnagyobb környezeti egészségügyi kockázatává vált.[6]

Forrás: Safia Osman

Gazdasági növekedés

És mégsem lapos a Föld.[7] A gazdasági tevékenységek koncentrációja– mint például a különböző üzleti klaszterek jelenléte egy adott városban vagy régióban – gyakran a hatékonyság, a termelékenység, az innováció és növekedés legnagyobb hatóereje még az internet korában is.[8] Ennek ellenére vagy talán pont ezért a brit, az európai, de a globális növekedés is nagyon kiegyensúlyozatlan. A kiegyensúlyozatlanság látszólag egyes városok és régiók előnyévé válik, azonban jelentős hátrányt okoz máshol és akadályozza a széleskörű prosperitás és társadalmi fejlődés lehetőségének létrejöttét.[9]

Az Egyesült Királyság gazdasága továbbra is London központú

A recesszió tovább mélyítette a London és Anglia térségei közötti szakadékot mivel a 2007-2011 közötti időszakban a főváros gazdasági teljesítménye a többi angol régióval összevetve minimum kétszeresen nőtt, (a növekedés Londonban 12,4% míg más régiókban csak 2,3-6,8% volt).[10] Anglia nagyvárosai (az ún. „másodlagos" városok) sokkal kisebbek, mint más országok nagyvárosai és részben alulfinanszírozottságuk miatt is gyengébben teljesítettek, mint európai társaik.[11]

A társadalmi következmények messze hatóak. Az utóbbi 20 évben London népessége 1 millió emberrel nőtt , óriási terhet helyezve az infrastruktúrára és lakásellátásra. A 22-30 éves korosztályt azon tagjai közül, akik költözködés mellett döntöttek, majdnem egyharmad Londont választotta, ezzel is hozzájárulva a város pozitív nettó vándorlási egyenlegéhez. Legtöbben más nagyvárosokból érkeztek, a főváros magához vonzotta az ország más részein élő tehetséges és képzett embereket.[12]

Bár többen úgy gondolják, hogy ez egy egyszerűen a piaci hatások érvényesülése, ez az álláspont figyelmen kívül hagyja, hogy London fejlesztésére tetemes közpénzt invesztáltak, és a főváros eleve jóval nagyobb gazdasági és politikai anatómiát élvez, mint a többi brit nagyváros. Mások úgy gondolják, hogy London és a régiók gazdasága között kialakult „zéróösszegű" versenyhelyzet feloldására és a „gazdasági olló" csökkentésére nemzeti és regionális szintű gazdasági területi tervezésre van szükség, és hogy az állam majd hatékonyan tudja elhelyezni az iparágakat az országon belül.

Azonban a szolgáltatás- és tudásalapú gazdaságban, ahol az üzleti élet szereplőinek egymáshoz és a képzett munkaerőhoz való közelsége létfontosságú, érdemesebb azt végig gondolni, hogy hogyan lehet a regionális városokat saját teljesítményük megerősítésében támogatni. Például a kormányzati szakpolitika, és a befektetések közötti nagyobb összhang megteremtésével.

Az utóbbi 20 évben London népessége1 millió fővel nőtt

Főképp a közlekedés területén kella kapcsolatokat fejleszteni és nemcsak London felé, de más városok között is is. A közlekedés fontosságát a gazdasági fejlődésében egy későbbi fejezetben részletesebben kifejtük.

Európában is jelentős a gazdasági egyenlőtlenség

Az egy főre jutó jövedelem alapján Európában a régiók közötti egyenlőtlenség nagyobb, mint az USA-ban.[14] A legmódosabb európai régiók lakói átlagosan mintegy 35-ször gazdagabbak, mint azok, akik szegényebb régiókban élnek.[15] Az EU régóta kiemelten kezeli a leginkább hátrányos helyzetű régiók fejlesztését. Azonban a gazdasági világválság és az azt követő devizapiaci válság gyakorlatilag visszájára fordította az előző évtizedekben megindult konvergenciát. Mindez komolyan megterheli az Unió belső egységét. Az EU közösségi politikájának alkotói felismerték, hogy a kohéziós politikák új generációjára van szükség, hogy az Unió és a tagállamok is felkészülhessenek a 2050-re megfogalmazott területi jövőképek és forgatókönyvek által leírt kihívásokra és a lehetőségek kihasználására.[16]

A kiegyensúlyozottabb regionális gazdaság létfontosságú a fejlődő országok számára

A növekedés és fejlődés szerepe a szegénységből való felemelkedésben, az életkörülmények javításában létfontosságú, és világszerte óriási előrehaladás történt ezügyben. Ennek ellenére legalább 1 milliárd ember él még mindig mélyszegénységben, és az egyenlőtlenségek folyamtosan növekednek nemcsak az egyes országok közt, de az országokban is.[17]

Ennek részben az oka az, hogy a gazdasági fejlődés helyi és térbeli eloszlása nagymértékben differenciált. A jelentős regionális eltérésekhez az is hozzájárul, hogy a létező urbánus központokban, illetve a tengerparti körzetekben a gazdasági tevékenységek jóval nagyobb koncentrációja nagyobb hatékonyságot eredményez.[18] Kiváló példa erre a fejlődő világ nagy területű országainak csoportja: Kína, Mexikó, Brazília és India, de természetesen a jelenség tetten érhető a kisebb országokban is.

Az 1950-60-as években Simon Kuznet és Jeffrey G. Williamson közgazdászok állították fel az elméletet, miszerint az egyenlőtlenség a gazdasági fejlődés során először fokozódik, aztán tetőzik, majd csökken.[19] Azonban más kutatók azt is leírták, hogy magas szintű gazdasági fejlődés ismét kiélezi az egyenlőtlenségeket.[20] Ha a gazdasági tevékenység „beragad” a már létező központokba, az gazdasági hátrányok kialakulásához, azaz a méretgazdaságossági korlátnak köszönhetően alacsonyabb hatékonysághoz és magasabb költségekhez vezet. Ahogy a városok túlzsúfolttá, túlnépesedetté válnak a költségek és az árak is emelkednek. Ennek következtében a befektetések megtérülése a hosszú távú növekedés kárára csökken, illetve a szennyezett, túlnépesedett nagyvárosi régiókban és leszakadó térségekben az életminőség is nagy mértékben romlik.

A gazdasági növekedést a Planing Horizons sorozat „Creating Economically Successful Places” füzete tárgyalja részletesen (2014. November)

Közlekedés - Szállítás

A közlekedés világszerte - a fejlődő és fejlett országokban is - a gazdasági növekedés előfeltétele, mert biztosítja a javakhoz, a munkához, az oktatáshoz, az egészségügyi és más szolgáltatásokhoz való hozzáférést, ezek elérhetőségét. Mégis a közlekedéspolitika az egyik olyan terület, ahol ezen tényezők és a térbeniség közötti kapcsolat gyakran elsikkad. [21]

Az Egyesült Királyság közlekedéshálózata növeli a gazdaság területi kiegyensúlyozatlanságát

A közlekedési infrastruktúra szempontjából – a vasúthálózattól a repülőterekig bezárólag Nagy Britannia északi városai vannak a leginkább hátrányos helyzetben. Londonnal és Dél- Kelet Angliával összehasonlítva szembeszökő az északi városok közötti – különösen a Pennines hegyvonulatot keresztező – kelet-nyugati kapcsolat gyengesége. [22]

A Northern Hub (Északi Csomópont) projekt vasútfejlesztési javaslatai úgy tűnik megoldják az északi városközpontok közötti utazás hatékonyságának javítását, csökkenő utazási idővel és és növekvő teherszállítási kapacitásokkal. A kormány átfogó, 4,2 milliárd angol fontos vasútfejlesztési programja részeként támogatja ezt a projektet (amely magába foglalja a nyugati Great Western fővonal teljes villamosítását is). Azonban a széleskörű térbeni stratégia hiánya miatt egyre inkább úgy tűnik, hogy a fejlesztések adta előnyök sohasem, vagy csak kis mértékben realizálódhatnak. Ez jó példa arra, hogy a térbeniség mennyire sokadrangú tényező a közlekedéstervezésben: a 2013-ban előzetes verziójában bemutatott angol National Networks National Policy Statement (Nemzeti Hálózatfejlesztési Program), egyáltalán nem tartalmaz javaslatot arra vonatkozóan, hogy a kormányzat hol gondolja a közúti, vasúti személy- és teherszállítási infrastruktúra elhelyezését.[23]

Európa közlekedéshálózata szintén egyes régiókat hoz privilegizált helyzetbe, más régiókkal rovására

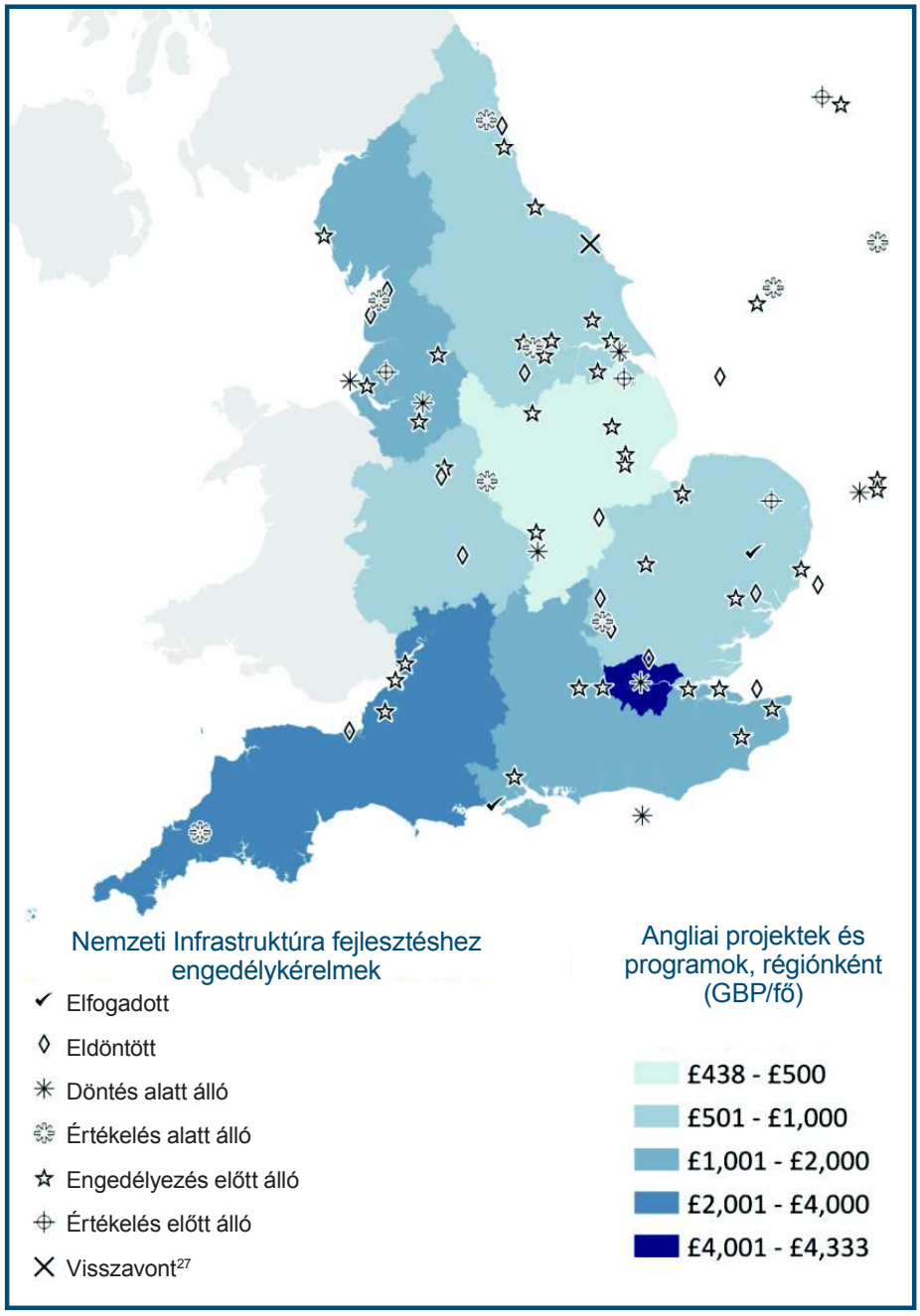
Az egyik régióból a másikba való átjutás Európa szerte ott könnyebb az átlagosnál, ahol magasabb az egy főre jutó GDP. Az európai közlekedési hálózat a már ma is jómódú térségekre koncentrálódik. [25] Az EU-ban az Egyesült Királysághoz hasonlóan, a közlekedés egyes ágazataiba történő beruházás –az EU által támogatott Transz-Európai Hálózat (Trans-European Networks, TEN), vagy a nagysebességű vasút vonalak – nem éri el a célját, ha az integrált gondolkodás hiánya miatt nem tisztázott, hogy a közlekedési infrastruktúra hogyan képes hozzájárulni a gazdaság fejlődéséhez és a társadalmi kohézió elősegítéséhez.

Urban sprawl afflicts both the developed and developing world

A területfelhasználás és a közlekedés tervezésének elválása egymástól a fejlett és a fejletlen világban egyaránt a városok nagymértékű szétterjedését okozta, ami fokozza a személyes autóhasználatot, ezáltal a nagy távolságok miatt a tömegközlekedés életképtelenné válik. Az urbanizált területek szétterjedésével szemben különösen sérülékenyek a világ azon pontjai, ahol a tervezési rendszer relatíve gyenge. Az utasok és szállított áruk forgalomban töltött idejének órákra való növekedésével a gazdaság is hátrányba kerül, illetvert a közútakon kibocsájtott szennyezés szintje és a balesetek száma is emelkedik (a városokra nehezedő demográfiai nyomásra későbbi fejezetben térünk ki részletesen).[26] Ennek következtében a közlekedéstervezés mindinkább a gépjárművek számára történő útfelület biztosításra fókuszál, ami még több forgalmat és ezzel együtt forgalmi torlódást generál. Ez nem csak a gazdaság, de a társadalom számára is negatív következményekkel jár.

A legutóbbi ENSZ Habitat jelentés az utazási szükségletek „teljes újragondolására” szólítja fel a döntéshozókat, hogy a szolgáltatások és a célállomások minél közelebb kerüljenek a felhasználókhoz, elősegítve, hogy a jövedelemtől, kortól, nemtől és fizikai adottságoktól függetlenül még inkább elérhetővé váljanak mindenki számára. [27]

Fő infrastrukturális beruházások Angliában (2014)

Forrás: University of Manchester.

Ahogy azt a térkép mutatja is, a kormány továbbra is Londont helyezi előtérbe. Az infrastrukturális beruházások terén ez a fővárosban 36 milliárd angol font értéket jelent (amely az angliai projektek és programok beruházási költségeinek 40%-a), ez egy főre vetítve 4333 angol font. Az ország középső részén lévő az East-Midlands régióban ez csak 567 font/fő, míg az észak-keleti North-Est régióban 884 font fejenként.

Ha a magasabbnak tűnő dél-nyugati (South–West) régió beruházásából leszámítjuk a Hintley Point C atomerőmű költségeit, akkor a régió az infrastruktúra célú beruházások rangsorában az utolsó előtti helyre kerül 362 font/ fővel.

Mezőgazdaság és Élelmiszertermelés

Manapság a fejlett világban és főleg a városokban élve ritkán jut eszünkbe, hogy honnan származik az asztalunkra kerülő étel. Gondolkodásunk, szemléletmódunk e tekintetben tökéletesen függetlenítette magát a földrajzi - térbeni megfontolásoktól.[28] Pedig a kedvezőbb klimatikus környezetben nevelt, romlandó élelmiszereink légi, földi vagy vízi úton, óriási pénzügyi és környezeti költség árán kerülnek hozzánk.

Ahhoz, hogy a 2050-re jósolt 9 milliárdnyi ember élelmiszerigényét kielégíthessük, az élelmiszertermelés 70%-s növekedésére lesz szükség.[29] Igaz ugyan, hogy a fő élelmiszer típust jelentő gabonafélék terméshozama folyamatosan nő, de a fejlett országok megművelhető földterületének 80%-a már foglalt; és az öntözésre felhasználható víz mennyisége is csökken. Reális esélye van annak, hogy a terméshozamok növekedése mára elérte a csúcsot (peak food) és ez veszélyeztetheti az élelmiszerellátás biztonságát.[30]

Az elmúlt években a globális élelmiszerpiac olyan új korszakba lépett, amelyet a magasabb árak és a szélsőséges változékonyság jellemez. A globális élelmiszer-elosztó rendszerek csak rövid időre, 1-2 hétre raktároznak, azaz ennyi időre elegendő élelmiszer megvásárlását teszik csak lehetővé. Amikor 2010 áprilisában az izlandi Eyjafjallajökül vulkán kitörésekor kilövellő vulkáni hamu miatt az európai légtereket lezárták, a friss élelmiszerek, a zöldségek és déligyümölcsök gyakorlatilag napokon belül kezdtek eltűnni, az áruházak polcairól.

A fejlődő világ egyre sérülékenyebbé válik az éghajlatváltozással, a szélsőséges időjárási körülményekkel szemben, és ezt a népességrobbanás és a növekvő energiaárak csak tovább súlyosbítja. Az elérhető termőterületek pedig áldozatul esnek a bio-üzemanyag termelés, az ipar és a nagymértékű városiasodás egymással vetélkedő terület éhségének. Az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (Intergovernmental Panel on Climate Change –IPCC) friss jelentése szerint mindez az élelmiszertermelést is érinteni fogja. [31] A szegénység felszámolásáért világszerte küzdő nemzetközi jótékonysági szervezet az Oxfam szerint 2030-ban az alapélelmiszerek: a rizs, a búza vagy a kukorica ára 120-180 %-kal nőhet az éghajlatváltozás eredményeként. [32] Mivel Nagy-Britannia élelmiszerimportra szorul, az ország másokhoz hasonlóan sérülékeny helyzetben van.

Az USA–ban egyre elfogadottabbá válik egy új fogalom, az „élelmiszer sivatag" (food desert) mely kifejezéssel azokat a helyeket jelölik, ahol helyben megtermelt, friss és egészséges élelmiszer ritkán, és csak néhány bolt polcain érhető el. Mindez a társadalmi igazságosság térbeli megosztásának problémáját is felveti [33], hiszen a nagy városszéli áruházakban elköltött pénz nem áramlik vissza a helyi közösségekbe, így a gazdaság szereplők kiegyensúlyozatlan térbeni eloszlása bebetonozódik a különböző térségekben.

A problémát övező növekvő figyelem eredménye a helyben megtermelhető élelmiszerek iránti igény növekedése lett, amely a közösségi kertek és a városi agrikultúra újraéledésében öltött formát. A közösségi termelés nem csak a lokális származású élelmiszerek fogyasztását segíti elő, de utat mutat a helyi üzletutcák (high street) változatosságának megőrzéséhez is.

A kihívás abban rejlik, hogy miként alakítható ki a területi eloszlást jobban figyelembe vevő élelmiszertermelő, elosztó és fogyasztási rendszer, amelynek a beszállítói fenntartható művelést folytatnak. A fő utcák élelmiszer boltjait kellően ellátó változatos gazdaságok, a városi kertek kellenek, melyek nem csak a tájegységek regionális sajátosságait tükrözik, de a kereslet-kínálat szezonalitásának is eleget tudnak tenni. A mindennapokban ez lokális és sokkal ellenállóbb gazdaság kialakulásához vezethet. Természetesen a helyben termelhető élelmiszerek palettája behatárolt, azonban a halmozódó társadalmi, gazdasági, környezeti problémák kikényszeríthetik azt, hogy az emberek jobban megértsék az élelmiszerek földrajzát.

Az Oxfam szerint a fejlődő világ, hatalmas, még kiaknázatlan potenciállal bír, különösen a kisméretű gazdaságok terméshozamának növekedése terén. Azonban ez annak a függvénye, hogy minél több ember juthasson művelhető földterülethez. A közelgő globális élelmiszerválságra adható válasz természeténél fogva, a lokális, helyben történő termesztést és előállítást jelenti, a fejlődő, és a fejlett világban egyaránt. Ez azonban nem fog megtörténni magától. Az Egyesült Királyságbéli Forbight Land Use Futures azaz a területhasználatok jövőjéről szóló jelentés alapján, mindenképpen szükséges, hogy integrált irányítási kormányzási rendszerek révén, és társulásos együttműködések útján a mozaikos, egymásnak ellentmondó szakpolitikai irányok harmonizálódjanak. [34]

Case study: Sustainable Food Cities

Cardiff város a Királyság egyik Fenntartható Élelmiszerellátású Városaként, maga is tagja a Fenttartható Élelmiszerellátású Városok Hálózatának (Sustainable Food Cities Network), melynek egyik fő célkitűzése a halasztást nem tűrő társadalmi, gazdasági, környezeti problémák kezelése. A hálózat a kóros elhízás, az élelmiszer-szegénység (food poverty) és az éghajlatváltozás hatásainak ellensúlyozásában is az egészséges és fenntartható élelmiszertermelésre törekszik. A 2012-ben létrehozott Cardiffi Élelmiszertanács egy koordináló testület azaz tömöríti a Walesi kormány, a Cardiffi önkormányzat, a Cardiff and Vale Egyetem Egészségügyi Testülete, a Walesi Közegészségügyi Szervezet és a Cardiff Egyetem képviselőit valamint számos civil szervezetet is.

A Tanács feladata egy olyan fenntartható élelmiszer akcióterv kialakítása, amely előtérbe helyezi az ízletes, tápanyagokban gazdag, biztonságos és fenntartható módon termelt élelmiszer biztosítását a város összes lakosa számára. A tanács költségvetése lehetővé teszi egy olyan, a fenntartható élelmiszerért felelős városi tisztviselő kinevezését, aki a helyi önkormányzattal s más helyi partnerekkel, iskolákkal, jótékonysági szervezetekkel, éttermekkel karöltve megteremti a lehetőséget ahhoz, hogy az emberek városszerte hozzájussanak a helyben termelt élelmiszerekhez. [36]

Forrás: Just Ard

UK élelmiszer tények[35]

53%
az Egyesül Királyságból való az élelmiszereknek

£17.8 milliárd
értékű feldolgozatlan élelmiszer

£40.2 milliárd
értékben importál élelmiszert

£21.3 milliárd
értékű étel-ital deficit az Egyesült Királyságban

£14.4 milliárd
értékű , feldolgozott nem természetes kiegészítőket tartalmazó élelmiszer

Veszélyeztetett UK élelmiszerek
- Kígyóuborka
- Paradicsomok
- Újhagymák
- Babfélék
- Gombák

Környezet

Történelmünk folyamán először vált az emberi tevékenység bolygónk változásának fő okozójává. Az éghajlatváltozás hatására egyre gyakoribbak az áradások és a szélsőséges időjárási körülmények. A már ma is számtalan országban és régióban tapasztalható vízellátásbeni bizonytalanság és az akut vízhiány a jövőben mindennapos jelenség lesz. A víz a térségek közt feszültségek, konfliktusok forrása lesz. Evvel párhuzamosan a mai energiaellátó rendszerekre nehezedő, már most is jelentős terhelés növekszik, s jelenlegi formájában fenntarthatatlanná válik.

A legszegényebb, legsérülékenyebb közösségeket, régiókat és országokat sújtják majd leginkább ezek a problémák. Ezeken a helyeken már most is emberek százmilliói élnek elektromosság és elegendő víz nélkül, s ugyanezek az emberek fogják leginkább megszenvedni az éghajlatváltozást is.

Az egyik a legfélrevezetőbb az a vak hit, hogy a megújuló technológiák egy csapásra megoldanak mindent. Az igazság az, hogy alapjaiban kell megreformálnunk a vízellátó és energiatermelő rendszereket és fel kell készülni a tengervízszint emelkedésére és az áradásokra.

Ahhoz, hogy ezt megtehessük szükséges a fellépő környezeti kihívások térbeni-területi perspektívájának megértése.

Az Atlanti óceánon valaha mért legerősebb hurrikán, a Sandy jó néhány országra csapott le 2012 októberében. Az USA történetében a második legköltségesebb hurrikán volt, kb.68 milliárd dollár kárt okozott a hét országban legalább 268 halálos áldozattal járt.

Éghajlatváltozás

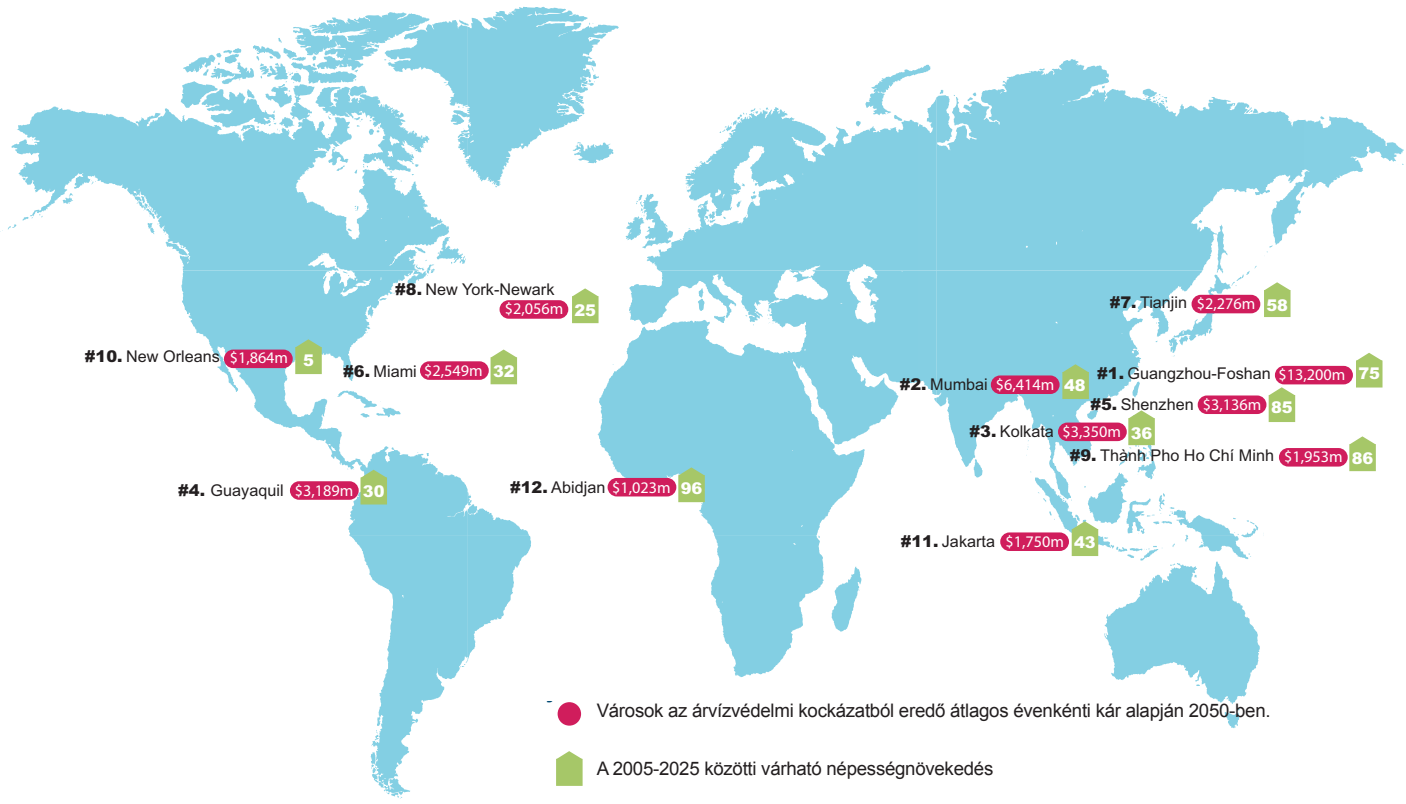
Az éghajlatváltozás lehetséges velejáróinak többségét már ismerjük, egy részét pedig a gyakorlatban is tapasztaljuk. A szélsőséges időjárási minták és események, a hőhullámok, a nyári aszályok, az intenzív felhőszakadások, az áradások, a tengerszint emelkedése és a tengerpart eróziója mindennaposak. A XXI. sz. közepére csak a tengerek emelkedése, a súlyos áradások, az aszály következtében 200 millió embernek kell új élőhelyet találnunk a Földön.[37] Ugyan az éghajlatváltozás globális szintű kihívás, de a jelentkező feladatok helyi és térbeni viszonya ezért is kritikus kérdés.

A Földön emberek 100 milliói vannak kitéve az éghajlatváltozás közvetlen kockázatainak

Az éghajlatváltozás hatásainak egyik legdrámaibb példája a fejlődő világban Ho Chi Minh város és Dhaka esete. Ahol a folyók és a tenger áradása gyakran önt el kiterjedt városrészeket, többnyire azokat, ahol a legszegényebb és legsérülékenyebb közösségek élnek.

Az áradások veszélye egyébként is számottevően növekszik a partmenti városokban. Egy, a világ 186 legnagyobb tengerparti városát vizsgáló tanulmány szerint 2050-ig a tengerszint emelkedése és a talajszintjének süllyedése (mint azt Velence, Tokió példája mutatja) miatt, körülbelül 60-63 milliárd dollár kár keletkezik majd évente.[38] Ez akkor is elkerülhetetlen, ha az árvízek ma aktuális kockázatának megfelelő védelmi beruházásokra történő ráfordítás nem csökken az évek során.

Városok a legnagyobb előrevetített árvízvédelmi költségek, és a várható népesség növekedés szerint[39]

A jövőben az éghajlatváltozás által várhatóan leginkább sújtott települések egyike Ho Chi Minh város lesz. Az utóbbi években a gyors urbanizáció és a növekvő csapadékmennyiség következtében az árvizek egyre nagyobb mértékuek lettek. Forrás: Anh Dinh Forrás: Anh Đinh

A gyors összehasonlíthatóság kedvéért tanulmányunkban a népesség arányának egyforma növekedését vettük alapul minden város esetében, és a tengerszint emelkedésének legoptimálisabb forgatókönyvével kalkuláltunk. Azon városok többségében, amelyek 2050-ben a legnagyobb árvízi károkkal fognak szembenézni, a népesség arányának növekedése is emelkedni fog 2025-ig, így valószínűleg az emberi és anyagi veszteség is jóval nagyobb lesz.

Az Egyesült Királyságban is egybeesnek a növekvő népességű illetve az áradásnak és aszálynak fokozottan kitett területek

Az utóbbi 250 évben a Királyságban az évtized legnagyobb áradásait magával hozó 2014 tele volt a legcsapadékosabb amikor a Temze árvízvédelmi gátjait (Thames Barrier) 28-szor zárták le; többször, mint építése óta összesen. Aggodalomra ad okot az is, hogy az elöntésre leginkább hajlamos területek magukba foglalják Nagy-London, Surrey és Berkshire, Glasgow, Darlington - Durham, Leeds -Manchester és Swansea - Bridgend jelentős városias térségeit.[40]

Az átfedés nagyságát az RTPI Map for England tanulmánya is kimutatta. A felfutó lakásépítési célterületek ugyanis gyakran egybeesnek azokkal, ahol a legtöbb, a növekedést leginkább gátló környezeti adottság és szakpolitikai korlátozás van jelen.[41] Jelenleg minden hetedik ingatlan – 3,6 millió lakás és üzleti ingatlan – szembesül valamilyen formában az árvízveszéllyel[42], miközben egyedül Angliában a háztartások számának megnégyszereződését várják 2080.-ra. [43] Észak - Somerset, Hull, és Kelet - Riding leginkább árvízveszélyes tengerparti övezetei egyben a leggyorsabban fejlődők is. A fejlődést gátló tényezők közt nem csak az árvízveszély áll fenn, de a jövőbeni háztartások ivóvízhiányra is számíthatnak.

A háztartások számának előrejelzése alapján Kelet-Anglia leggyorsabban növekvő területei valószínűleg a legkevésbé fent-tartható helyszíneken vannak. A Környezetvédelmi Ügynökség ezeket a területeket vízgazdálkodási szempontból a leginkább terheltek között tartja számon (lásd a következő oldalak térképeit). Nem elhanyagolható tény az sem, hogy az UK energiaellátó és közlekedési infrastruktúra hálózata is jelentős árvízi kockázattal néz szembe.

Az éghajlatváltozást a Planing Horizons sorozat Future Planning Society füzete tárgyalja részletesen (2014 Június)

Víz

A XXI. század egyik legnagyobb próbatétele a bizonytalan vízellátás lesz. Már a 2000-s években is világszerte 500 millió ember tapasztalt krónikus vízhiányt, és. az előrejelzések szerint 2050-re több mint 4 milliárd ember lesz hasonló helyzetben.[44] Az éghajlatváltozás nemcsak növelni fogja a vízhiánnyal érintett területeket, de aszályosabbá teszi a világ már ma is száraz részeit.

Egyre jobban nő a UK vízháztartásának terhelése

A becslések alapján a 2020-s évekre a népességnövekedés és a megugró lakásépítések következtében a vízigény több mint 5%-l nő ami napi/800 millió liter vízkivételi többletet jelent majd országosan.[45] Az esőzések területi megoszlása még inkább egyenlőtlenné válik, mialatt az ország több részén, különösen Kelet-Angliában a nettó vízkivétel meg fogja közelíteni a természetből még kinyerhető mennyiséget. [46]

A szemközti oldal térképe szemlélteti a vízellátás szempontjából különösen nehéz helyzetben lévő területeket, összevetve azokkal az angliai önkormányzatokkal, ahol a háztartások számának növekedése 2021-ben meghaladja az átlag 11%-t. A koncentráltan jelentkező vízigény és lakóterületi terhelés jelensége már most is fennáll Nagy - London, Dél - Kelet és Kelet - Anglia területén. A problémát súlyosbítja, hogy a folyók által szállított vízmennyiség és a talajvíz utánpótlási képessége előreláthatólag komolyan csökken a klímaváltozás hatására.

A fenti körülményeket felismerve a kormány a Foresight (Előrelátás) program Land Use Future, azaz a Területhasználat jövője jelentésében rögzítette javaslatait. Többek között azt is, hogy a vízkészlettel kapcsolatos megfontolások lényegesebb hangsúlyt kapjanak, és rendszerszinten épüljenek be a területgazdálkodási, területfelhasználási döntéshozásba. A jelentés szerint a fejlesztésre szánt területek kijelölésénél nemzeti, regionális és helyi szinten is figyelembe kell venni, hogy mennyi víz áll rendelkezésre.

A vízhiány egyre nagyobb mértékben válik nemzetközi kapcsolatokat veszélyeztető konfliktusforrássá

Világszerte 2,5 milliárd ember, azaz a Föld népességének 36%-a nélkülözi a megfelelő higiéniai létesítményeket, és 768 millió ember ivóvize származik tisztítatlan forrásból. [48]

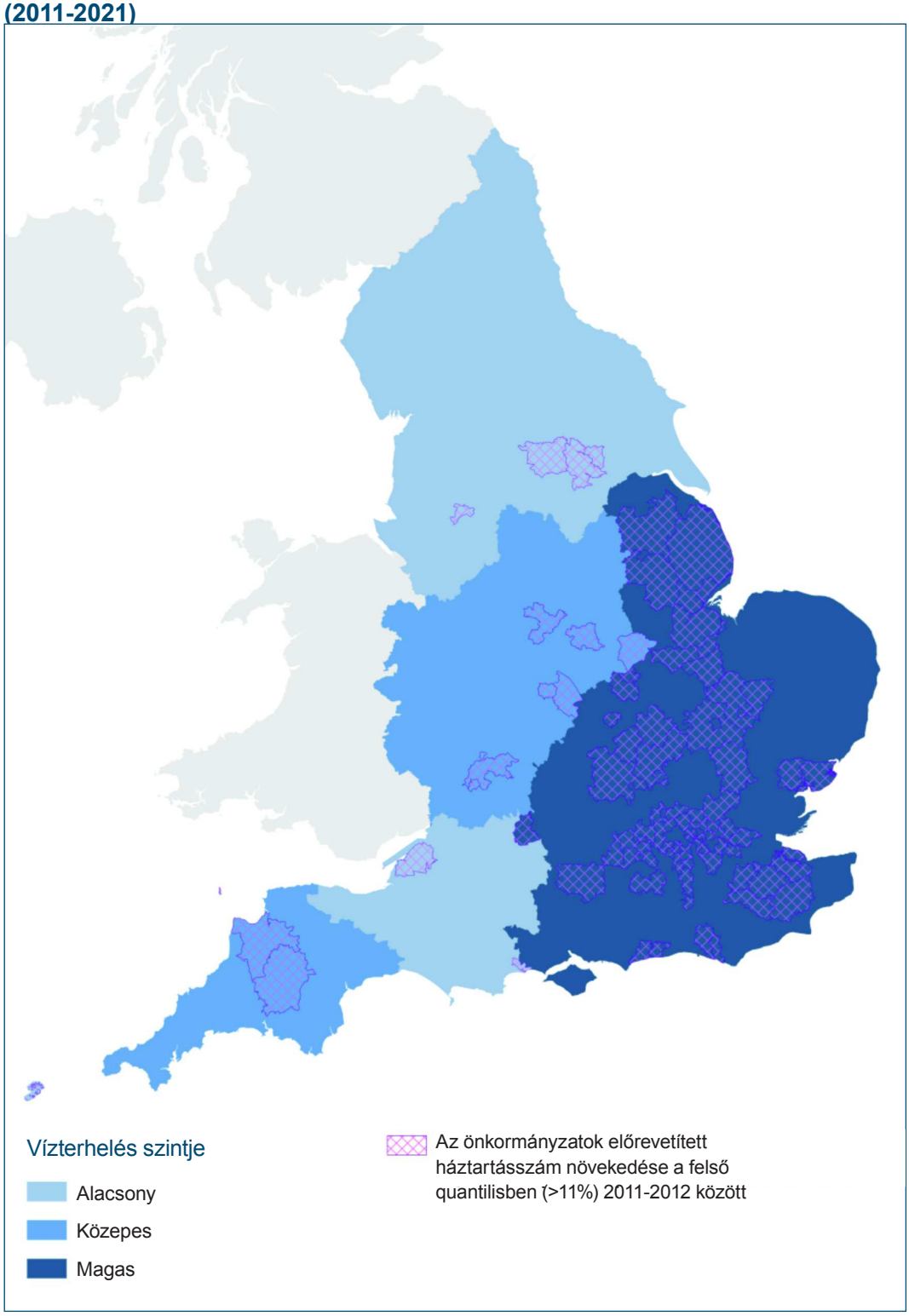
A Világbank becslése szerint 2025-ben már az országok 2/3-ban körülbelül 2,4 milliárd ember fog krónikus vízhiányt szenvedni. Az ok pedig nem a vízháztartás rossz menedzsmentje lesz, hanem a természetes vízkészlet hiánya. [49] A helyzetet súlyosbítja, hogy a növekvő népesség kiszolgálására törekvő élelmiszertermelés vízigénye is legalább másfélszeresére nő 2050.-re. [50]

A víz minősége és a készletekhez való hozzáférés már napjainkban is számos, jelentős, regionális konfliktus okozója. Ilyen a Nílus példája is, ahol a folyó teljes hossza mentén történő vízkivétel volumene most is aggodalomra ad okot, miközben tudható, hogy a mai 160 milliós népesség 25 éven belül megduplázódik. Hasonló vízhiányt jelző forgatókönyvek íródnak Dél Európában, a gyorsan fejlődő Kínában és Indiában.

A Nagy-Britanniához hasonló fejlett országok komoly mértékben járulnak hozzá más országok vízkészletének csökkenéséhez az importált javak eloallításához felhasznált viz formájában (szolgáltatásokhoz, árukhoz, élelmiszerek előállításához szükséges vízmennyiség). Jövőnk vízhiányos világában a gyártási célú vízhasználat egyre vitatottabb kérdés lesz.

A vízhiányt a Planing Horizons sorozat Future Planning Society füzete tárgyalja részletesen (2014 Június)

A háztartások számának növekedése és a vízkészlet terhelésének mértéke (2011-2021)

Forrás: University of Manchester.[47]

Energia

A mai modern világunkat az energia is formálta, és meghatározta a gazdasági fejlődést, alakította települések fejlődését és épületeink arculatát. Ezért az éghajlatváltozás mérséklésében az energia-termelés és –használat módja kritikus szerepet játszik. A globális energiafogyasztás 80%-a fosszilis energiahordozókból származik és az energiaszektor egymaga felelős az üvegházhatást generáló gázok kibocsájtásának kétharmadáért. [51]

A fosszilis tüzelőanyagok világában a stratégiaalkotóknak nem kellett térbeniségben, területi eloszlásban gondolkozni. Ennek megfelelően az UK nemzeti energia infrastruktúra tervezése sem helyezett hangsúlyt a térbeniség figyelembevételére. Az ország gyakorlatilag bárhonnan vásárolhat energiahordozót, ez pedig nem kedvez a térbeniségre épülő megközelítéseknek. Az utóbbi években az UK nettó exportőrből energia importálóvá vált, ami kiszolgáltatottá tette bármilyen az energia ellátást megzavaró nemzetközi kihatású eseménynek.

Az alacsony szénfelhasználású energiára történő átálláshoz szükséges a térbeni eloszlásra épülő megközelítés

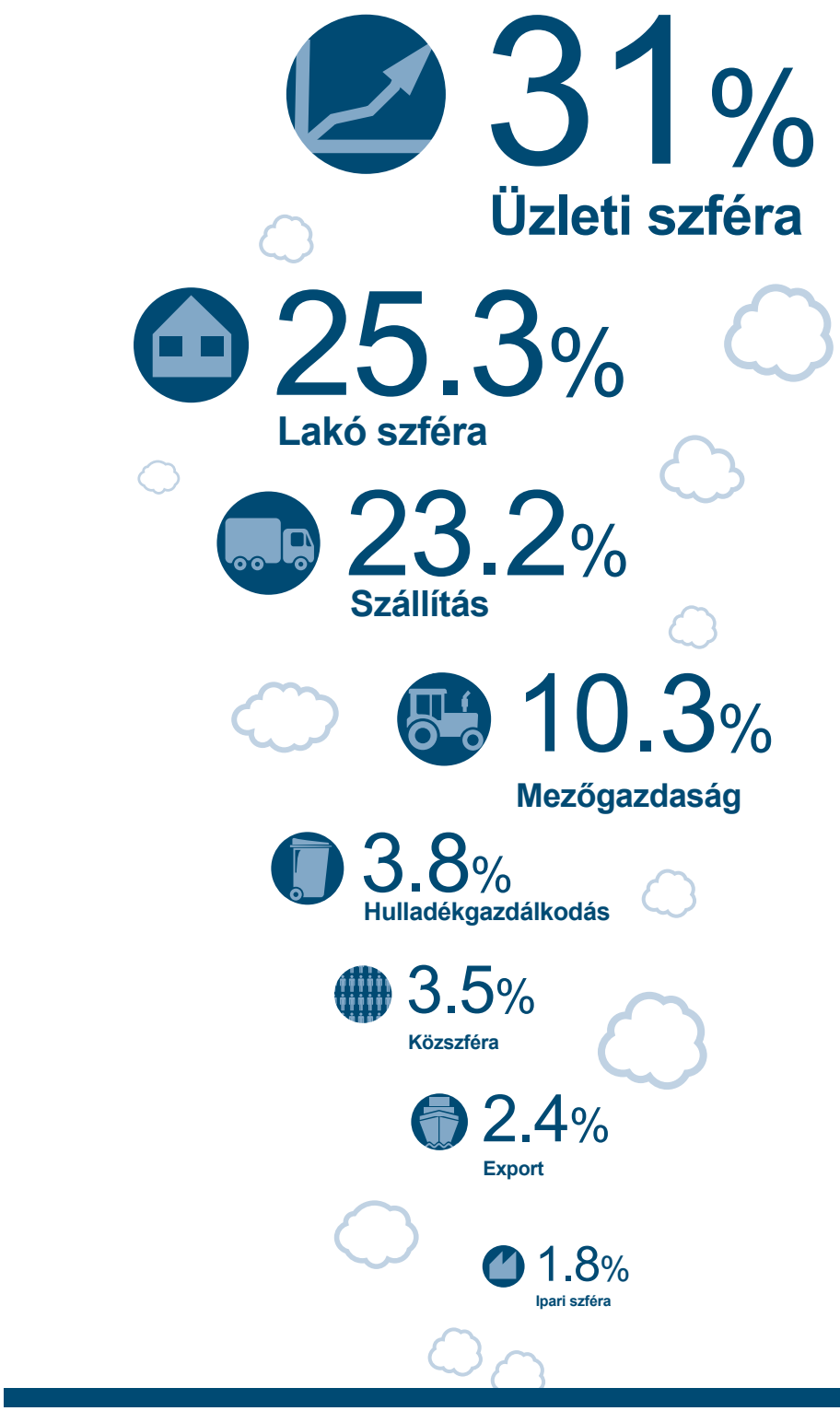
Ellentétben a tömörített formában energiát hordozó olajjal és szénnel a megújuló energia termelése nagy kiterjedésű területet igényelhet. Ha például hagyományos benzinről állnánk át hidrogén cellás autókra és szélturbinával előállított elektromosságot használnánk a töltésre, akkor több mint 150000 új szélturbinát kellene építeni. Ha mindegyik szélturbina fél kilométerre van a másiktól – akár szárazföldön, akár tengeren– akkor is Wales kétszeresét kitevő földterületről beszélünk. [52]

Annak ellenére, hogy az energiahordozó-váltás egyben földrajzi folyamat is, azaz időben és térben eltérő módon megy végbe az alacsony szénfelhasználású energiarendszerekre való átállásról szóló párbeszéd a „mikor” és a „hogyan” technológiai kérdésekre koncentrál, nem pedig a „hol” azaz, az energia ellátó rendszer és a gazdasági tevékenységek térbeni szerveződésére. Hasonló a helyzet a palagáz kitermelés (fracking) esetében, ahol a „mellette - ellene” kérdésen vitatkozunk, ahelyett, hogy az egyes helyeken, helyszíneken kifejtett hatásokat vizsgálnánk (például Észak- Anglia közösségeinek esetében).

Az alacsony szénfelhasználásra való átállás kormányprogramja (Low Carbon Transition Plan, 2009) az áramtermelés, a közlekedés, a lakásügy, az üzleti szféra és a mezőgazdaság 2020-ra történő átállásának menetét írta le, nem tért ki arra, hogy mindez az energiaipar és a gazdaság térbeli szerveződésének változásával jár. Az ország megújuló energiatermelésének útiterve (UK Renewable Road Map, 2013) már tartalmazott térképi vizsgálatokat, azonosítva a szükséges területigény néhány lehetséges helyszínét. A 2050 Pathways c. elemzésben van olyan térképi eszköz is, amely segít átlátni a különböző technológiák területigényét és a velejáró térbeli kompromisszumokat. A kezdeményezéseknek hasznossága limitált, mivel általánosan nem felismert a tény, hogy az átállás térbeli változásokkal jár.

Az UK Energy Research Centre (UKERC) kutatási programjak első fázisa kimutatja, hogy a kormány által kitűzött, energiapolitikai célok eléréséhez, a fennálló igények nagyarányú mérséklése is szükséges, amennyiben a költségek ésszerű keretek kozott akarjuk tartani. Az energiaigények csökkentésében a térbeli gondolkodás elengedhetetlen, hiszen az energia iránti igény sem egységesen oszlik meg. [53] Az utazási igények redukálása például avval is jár, hogy mérlegeljük a városok terjeszkedésének csökkentését [54], az épített környezet tervezésének és az infrastruktúra hálózatok (tömegközlekedés, elektromos töltőpont-hálózat stb.) kialakításának módjait, úgy hogy több fenttartható alternatívát kínáljunk a helyváltoztatásra.

Az UK üvegházhatást növelő gázkibocsájtása 2012-ben; végfelhasználói szektorok szerint a teljes UK kibocsájtás % arányában.(CO2 millió tonnában egyenértékesítve)[55]

Társadalom

A város talán az egyik „legnagyobb találmányunk”[56], mert nagyban hozzásegíti az embereket, abban hogy részesüljenek oktatásban, egészségügyi ellátásban, hogy hozzáférjenek a lakáspiachoz és más szolgáltatásokhoz; miközben kihasználják a gazdasági lehetőségeket. Ugyanakkor a fejlődő és a fejlett világban a városi lét sok ember számára egyet jelent a kiszolgáltatottsággal és a rossz egészségi állapottal.

A gyorsan túlnépesedő vagy erős fogyó népességű térségekben a demográfiai változás kifejezetten megterheli a városok és települések infrastruktúráját. A fejlődő világ a hirtelen és nagyléptékű urbanizációval, míg Európa sok része a népesség öregedésével és és csökkenésével néz szembe.

Az együttes erővel létrehozott és következetesen megvalósított településpolitika hiánya számos fejlett országban nem csak a sok embert, de egész közösségeket hagyott sorsukra. A fejlődő világ számos pontján az alacsony hatékonysággal működő kormányzati rendszerek képtelennek megbirkózni a szegénységgel és a szélsőséges egyenlőtlenségekkel.

A fejlődő és a fejlett világ városai egyaránt szemtanúi a nagyobb társadalmi igazságosságért fellépő tiltakozó mozgalmak erősödésének, melyek oka lehet épp egy adott helyi ügy is, ezek azonban gyakran szélesebb körű gazdasági, társadalmi és környezeti kihívásokról is szólnak.

Shenzen a világ leggyorsabban növekvő városainak egyike. Mindössze 30 év alatt vált egy kis halászfaluból Dél-Kína meghatározó pénzügyi központjává és központi városává. A fejlődés ellenére népessége mégis az ország fejlődési mintáinak szélsőségeit tükrözi, azaz a magasan képzett tudásalapú ipar dolgozói és az alacsony iskolázottságú bevándorló munkaerő között mély szakadék van.

Demográfiai változás

A népesség változásról szóló eszmecsere többnyire nemzeti szinten folyik. Azonban egy országon belül vannak térségek és városok, amelyek gyors népességnövekedéssel és fiatalodó korösszetétellel, míg mások hanyatló lélekszámmal és öregedő népességgel néznek szembe. A városok infrastruktúrájára mindkét esetben nagy nyomás nehezedik, hiszen vagy kapacitáshiány, vagy éppen a népességfogyás és hanyatlás ördögi köre alakul ki.

Erősödő urbanizáció a fejlődő világban

Az emberiség történetében először él a világ népességének több mint fele urbanizált térségekben. Az évszázad közepére 10 emberből 7 városlakó lesz. [57] A fejlődő világ országai 2000 - 2050 között 3,2 milliárd emberrel növelhetik meg a városok lélekszámát, amely egymagában több mint a Föld egész népessége volt 1950-ben. [58]

Az urbanizáció hatására sok település nőtt gyorsabban , mint ahogy az infrastruktúrahálózatok lépést tudtak velük tartani. Napjainkban már 1 milliárd ember él informális településeken (favellák, nyomornegyedek, szlömök, erdei telepek, bódévárosok), amely a 2050-s évekre-háromszorosára nőhet. [59] Azok a városok, melyek nem képesek biztosítani a megfelelő infrastrukturális hátteret, nagy valószínűséggel kevésbé lesznek környezetileg fenntarthatók és gazdaságilag prosperálóak. [60] Az urbanizáció rendkívüli nagyságrendje más messze ható következményekkel is jár, például veszélyezteti a fokozatosan elnéptelenedő rurális térségek fenntarthatóság.

Sok országban a alacsony hatékonyságu államigazgatás képtelen megfelelően reagálni a kialakult állapotokra. A fejlődő világ városaiban perdöntő lehet, hogy a valós állapotokat (szegénység, illegalitás, fiatal népesség, növekvő városi középosztály) tükröző stratégiai és várostervezés kapjon helyet és ne a Nyugat által sugallt városfejlesztési megoldásokban gondolkozzanak (beleértve a piac szerepének túlértékelését). [61]

Szemben a fejlődő világgal Európa egyes részei elnéptelenednek

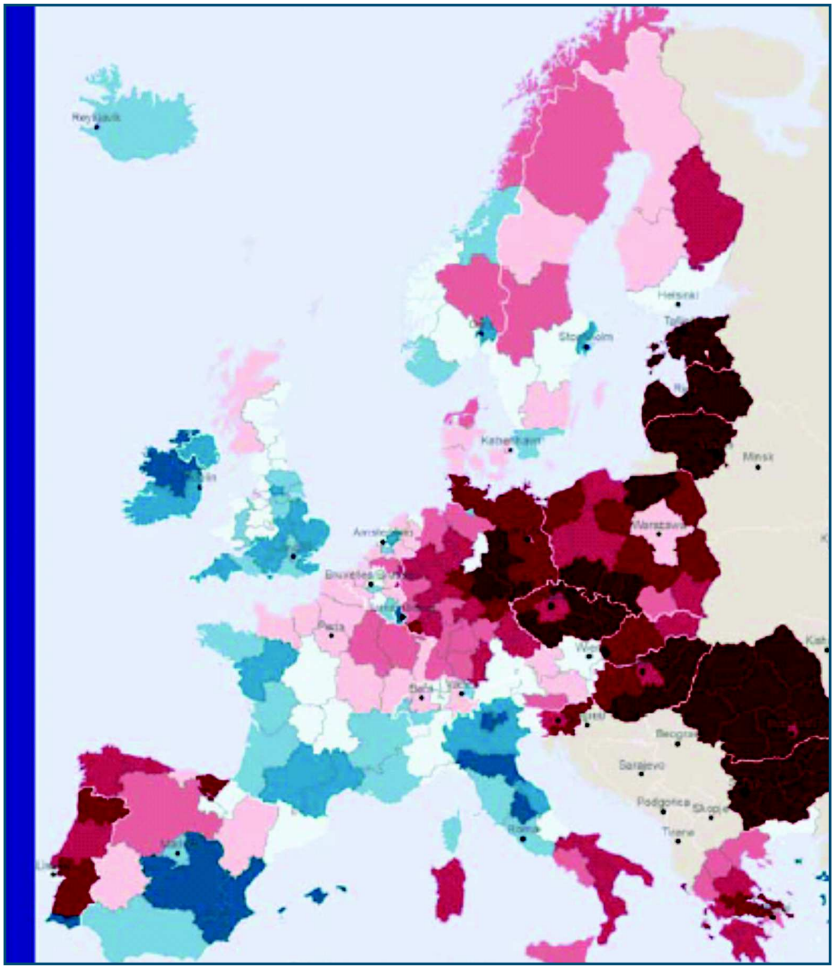
Ahogy a szemközti oldal a térképe is mutatja a 2050-s évekre az európai régiók 60%-ra lesz jellemző a népességhanyatlás. [62] Ugyanebben a periódusban a 65 évnél idősebbek aránya 40%-ra nő. a várható élettartam növekedésével az idősek aránya akár 87-111% is lehet hosszú távon. Az európai ESPON területi kutatási program DEMIFER projektje vizsgálta, hogy a munkavállaló korú népesség fogyása mennyire hat negatívan a szegényebb régiók gazdasági növekedésre , amely a régiók közötti különbségeket még inkább súlyosbítja.

A tanulmány szerint a munkavállaló korú népesség fogyását a migráció serkentésével ellensúlyozni kívánó politikák csak integrált megközelítés esetén lehetnek sikeresek, azaz ha például az elérhető munkahelyek, lakások és iskolák számának növelése és a környezeti minőség jobbítása összehangoltan történik.

Az Egyesült Királyság népessége növekszik, de a növekedés nemzetenként és régiónként eltérő

Az Európai Unió országai közül Nagy-Britanniának a legnagyobb a várható népessége, úgy 79 millió lakossal 2060.-ra. [63] A legnagyobb növekedés az olyan, már most is sűrűn lakott térségekbenjelentkezik, mint például Kelet- és Délkelet Anglia. [64] Az ország népessége eközben öregedik is, de ennek mértéke különböző lesz az egyes részeken. Az egész királyság népességének közel negyede (23%) lesz időskorú, de Skóciában és Walesben a 65. éveseknél idősebbek aránya ennél valamivel nagyobb lesz úgy 25-26% körül

Népességváltozás Európában (2002-2050)

Forrás: ESPON 2013 Database 2010.

Az Egyesült Királyságban valószínűleg nem is a népesség nagysága okoz majd gondot, hanem az egyes emberek egyéni döntései, hogy hogyan és hol akarnak élni. Ugyanis ezek határozzák majd meg az építendő lakások típusait, a lakáspiaci trendeket, a közlekedést vagy a biztosítandó közszolgáltatások körét. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy módot kell találni az életképes, összetartó és fenntartható közösségek létrehozására. [66] [65]

A demográfiai változást a Planing Horizons sorozat „Future Planning Society” füzete tárgyalja részletesen (2014 Június)

Egészség és Jól-Lét

Világszerte általános az a meggyőződés, hogy minél magasabb fokú az urbanizáció, annál jobb a közegészségügyi állapot. A városi élet jótéteményei azonban gyakran egyenlőtlenül oszlanak meg [67], azt eredményezve, hogy a városban élők rosszabbul járnak, mint a rurális vidékek népessége. [68] Óriási differenciák adódnak ugyanazon régió, különböző városai között, s magukon a városokon belül, még a gazdag fejlett világbéli városokban is.

Ez részben betudható az épített környezetnek [69], amelyben élünk és ahol a légszennyezés, a közúti forgalom, a zaj, az éghajlat és az árvizek közvetlenül, míg más tényezők, mint az elérhetőség, a közbiztonság, a terület-felhasználási mix, az utca dizájn vagy a nyitott zöldterületek közvetetten befolyásolják az egészségi állapotot. [70] Nem meglepő tehát, hogy a szegényebb emberek élnek rosszabb minőségű épített környezetben, ártalmas környezeti hatásoknak kitéve, miközben a szabad, nyitott közterületekhez való hozzáférésük limitált. Ennek hatványozott következménye a rosszabb fizikai és mentális egészségi állapot, mint például a túlsúly okozta betegségek és a depresszió. Bár a várostervezők rég felismerték a városi környezet és az egészségügyi állapot közötti kapcsolatot, mégis nyomasztó egészségügyi gondok sora van jelen mind a fejlett és a fejletlen világban.

Az UK egészségesebb, mint valaha, ám ez nem mindenkire igaz

Az emberi populáció egészséges és nem egészséges felének megoszlásából adódó közegészségügyi egyenlőtlenségek térbeni aspektusa nagyon fontos. Angliában a legszegényebb negyedekben élő emberek általában 7 évvel korábban halnak meg, és a szegényebb negyedek korlátozottan cselekvőképes lakosai is hamarabb válnak „leszázalékolttá”, mint a gazdagabb környéken élő társaik. [71]

Metodikától és léptéktől függően ezen egyenlőtlenségek szembetűnőek is lehetnek, de el is sikkadhatnak a figyelem elől. Tanulságos Glasgow példája, mely az egy főre jutó GDP alapján a harmadik az UK-ban, mégis a városban született fiúgyermekeknek csak 2/3 része, a leányoknak csak 85%-a éli meg a 65. életévet.

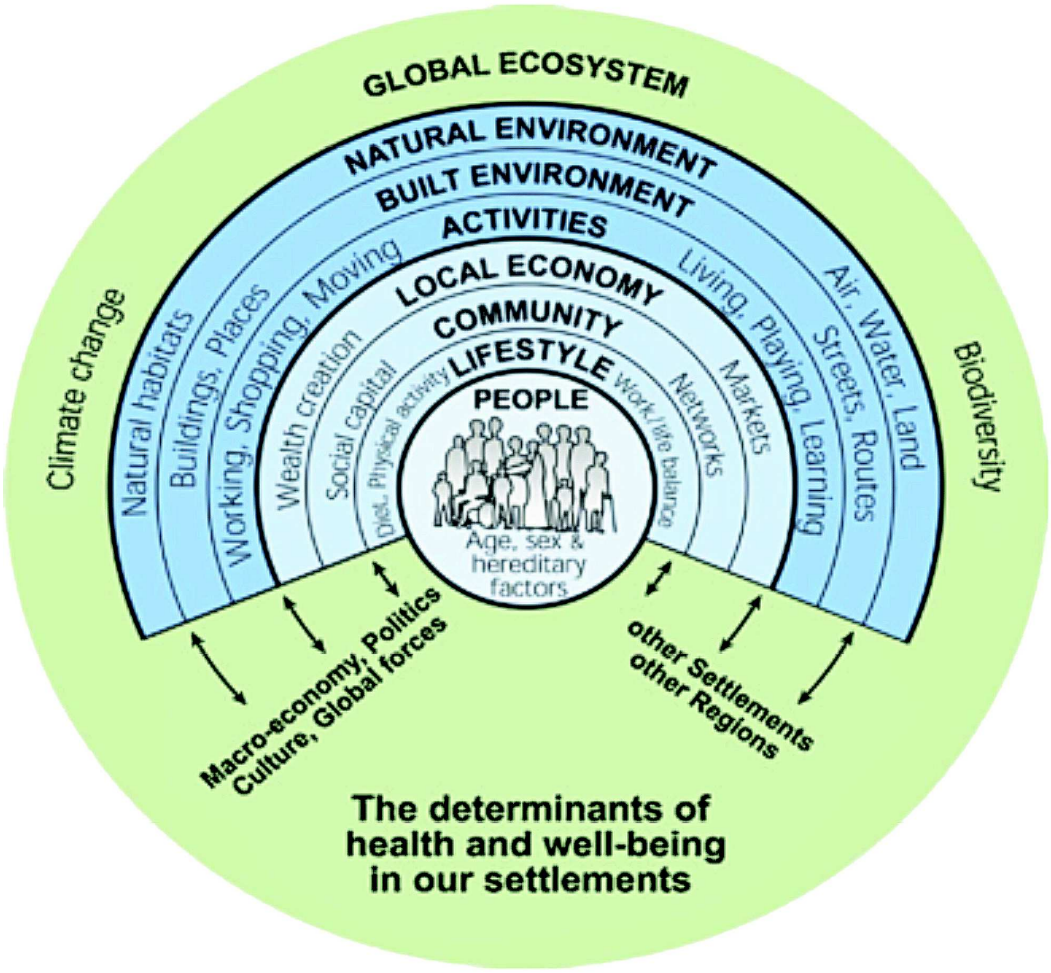
Glasgow lakosainak várható élettartama 8-10 évvel is kevesebb, mint a Királyság egészségesebb részein élőké. [72] Manchester, Liverpool vagy Birmingham szegényebb negyedeivel összehasonlítva sokkal több az időelőtti elhalálozás, amely a „Glasgow-jelenség” néven híresült el. A jelenség kialakulásának valószínűsíthető okai között előkelő helyet foglalnak el az rossz lakókörülmények, a városi környezet és a társadalmi viszonyok változásai.[73]

A fejlődő világ városaiban számtalan közösség szenved az egészségtelen környezettől

A fejlődő országokban a megelőzhető halálesetek jelentős része a környezeti tényezők miatt következett be. A WHO szerint csak a légszennyezés 7 millió halálesetet okozott 2012-ben, legalább 2,6 millióért a kültéri-, 3,3 millió ember haláláért a beltéri légszennyezés volt a felelős. [74] A rosszul tervezett fejlesztések (pl. terjeszkedő város és a rossz minőségű lakások) járultak hozzá legnagyobb mértékben az egészségtelen kialakulásához, melyen csak tovább rontott a nagyléptékű urbanizáció és a megfelelő erőforrások hiánya. A háttérben gyakran az alacsony színvonalú kormányzás, a nem megfelelő várostervezés és térbeli fejlődés húzódik meg. [75]

Településeink egészségét és jól-létét meghatározó tényezői

A Hugh Barton és Marcus Grant által kitalált modell (WHO Collaborating Centre for Healthy Urban Enviroment, West England Egyetem) kombinálja az egészségmeghatározó tényezőkre kidolgozott jól ismert modellt az urbánus ökoszisztémán alapuló megközelítéssel. 76 Ez a modell arra készteti a várostervezőket, és az egészségügyi szakértőket is, hogy átlássák a terület-felhasználás tervezésének szerepét az egészséges városi települések ügyének előrelendítésében.

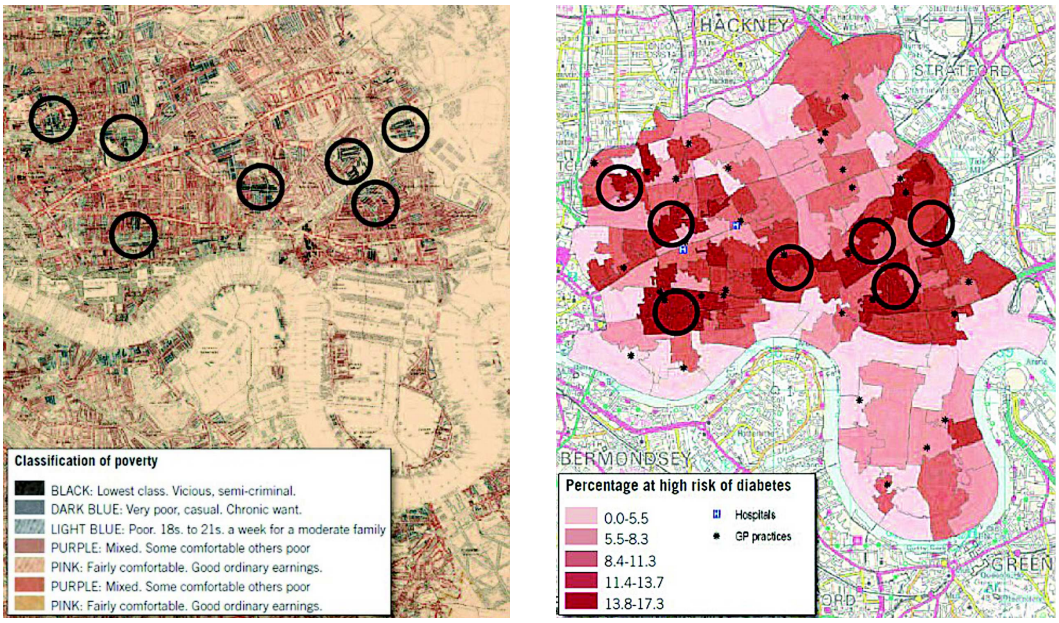

Forrás: Hugh Barton and Marcus Grant/SAGE Publications.

Az egészség és az urbanizáció kapcsolatát a Planing Horizons sorozat Promoting Healthy Cities füzete tárgyalja részletesen (2014 Október)

Társadalmi igazságosság

A társadalmi igazságosság egyik alapelve az, hogy nagyobb egyenlőséget és több esélyt csak a hely és a tér alaposabb megértésével lehet elérni, különösen a zsúfolt, sűrűn lakott térségekben. Mégis, megannyi ország nélkülözi a következetesen végrehajtott várospolitikát, mialatt szemellenzős lakás- és társadalompolitikai intervenciók, szegényesen kidolgozott regenerációs programkezdeményezések sorával mulasztja el megragadni a társadalmi problémák gyökerét. Pedig ez nem lenne elkerülhetetlen.

A szegénység - térbeni - röghöz kötöttsége

Forrás: A baloldali térkép Charles Booth 1889-es Descriptive Map of London Poverty azaz a szegénység térképe Londonban (University of Michigan). A jobb oldali térkép szemelvény egy, a British Medical Journalban megjelent tanulmányból. [77]

A belső-londoni életminőség sokat javult az elmúlt 100 évben, ám a szegénység gócpontjainak térbeni eloszlása konokul kitartott. A társadalomkutató és filantrópus Charles Booth által 1898-1899-ben alkotott londoni East End szegénység sújtotta részeit ábrázoló térképe ugyanazokat a hátrányos helyzetű térségeket azonosította be, mint a jobb oldali 2012-ben készült, a 2-s típusú diabétesz kialakulásának kockázati tényezőit vizsgáló tanulmány. A konklúzió szerint hátrányos helyzet és az egészségügyi egyenlőtlenségek létrejötte között közeli kapcsolat áll fenn. [78]

Az egyenlőtlenségek tipikus mérőszámai - mint az egy főre jutó jövedelem- nem érzékenyek a térbeni eloszlásra. A közelmúlt város- és regionális gazdaságtani kutatásai segítettek, hogy megértsük: a gazdasági aktivitás térbeni lokációja központi szerepet tölt be egy adott térség általános állapotának alakulásában. Megmutatták, hogy a rossz minőségű életkörnyezet, illetve a szolgáltatásokhoz, lehetőségekhez való elégtelen hozzáférés okozta egyenlőtlenségek hogyan hatványozódnak az egyes „szegénység-csapda" régiókban. [79] Más kutatások az Egyesült Államokban igazolták azt is, hogy a társadalmi létrán való feljutás jóval könnyebb azokban a városokban, ahol a szegény családok integrálódtak a vegyes jövedelemmel bíró szomszédsági egységekbe. [80]

Charles Booth felismerése ellenére – azaz, hogy a lokáció kihat a társadalmi helyzetre – a jelenkori adatbázisok gyakran nélkülözik a térbeni tulajdonságokat. Ennek folyományként a szegénység koncentrációját könnyen alábecsülhetjük. Ráadásul az elemzések során, az épített környezet aspektusaival való kapcsolat is rejtve marad. [81]

A közelmúltban a térbeni egyenlőtlenség feloldása helyett számtalan országban a térbeniséget negligáló politika valószínűleg még jobban bebetonozta azt. A Sheffield Hallam Egyetem CRESR (Regionális Gazdaság- és Társadalomkutató Intézet) egyik tanulmányában például rámutatott arra, hogy az brit jóléti rendszer reformja milyen térbeli hatásokkal járt, s hogy az ilyen szakpolitikák miképp érintik a már amúgy is elszegényedett közösségeket. [82]

Társadalmi megmozdulás a térbeni igazságosságért

Henri Lefebrre 1968-s könyvében a Le Droit a la Ville –ben már a városhoz való jog mellet érvelt. A jogért, hogy részt lehessen venni a „városi tereket” létrehozó folyamatokban, s a városi élet jótéteményei elérhetőek, hozzá férhetőek legyenek.

David Harvey - részben Lefebrre nyomán - a társadalmi igazságosság és a város és regionális tervezés kapcsolatáról szóló második könyvében, a Social Justice and the City-ban (1973), mutatta be a diszkrimináció és igazságtalanság rejtett földrajzi összefüggéseit a városokban. [83] Munkássága ellenére a legtöbb politikacsináló és döntéshozó „térbeni tudatlanságban” él.

Részben ennek következtében válhatnak a tüntetések helyszíneként szolgáló közterek maguk is a térbeni társadalmi igazságosságért protestálók szimbólumává. A tiltakozás gyújtó szikrája könnyen lehet egy térbeni jelleggel bíró helyi ügy, de a mozgalom gyakran sokkal mélyebb politikai, gazdasági és társadalmi elégedetlenséget fejez ki (pl. az emelkedő élelmiszerárak miatt).

Párizs munkásainak a városközpontból a perifériákra kiszorulása, a lakáspolitikai földrajz változásának következményei éppúgy hatással voltak az 1968. májusi forrongásokra, mint Lefebrre ideái. A banlieue azaz Párizs és más francia nagy városok zsúfolt szuburbánus városrészei azóta is szemtanúi az évtizedeken át újból és újból fejét felütő zavargásoknak.

2011-ben a pénzügyi krízis következményei ellen tüntető indignados (felháborodottak) városi terveket foglaltak le Spanyolország szerte. Pár nappal később a spanyolok példáját követte a görög aganaktismenoi mozgalom. A Gezi–park beépítésének tervei váltották ki a 2013-s isztanbuli lázongást, míg a gyorsan fejlődő országokban - például Kínában - a tiltakozó mozgalmak elsősorban a levegő, a víz és az élelmiszer szennyezettsége miatt lépnek fel egyre erőteljesebben.

A Seeking Spatial Justice azaz A térbeni igazságosság keresése című könyvében Edward W. Soya amellett száll síkra, hogy a politikacsinálóknak új, térbeni tudatosságot kell elsajátítaniuk, ha valóban gyógyírt kívánnak találni az elégedetlenségekre. [84]

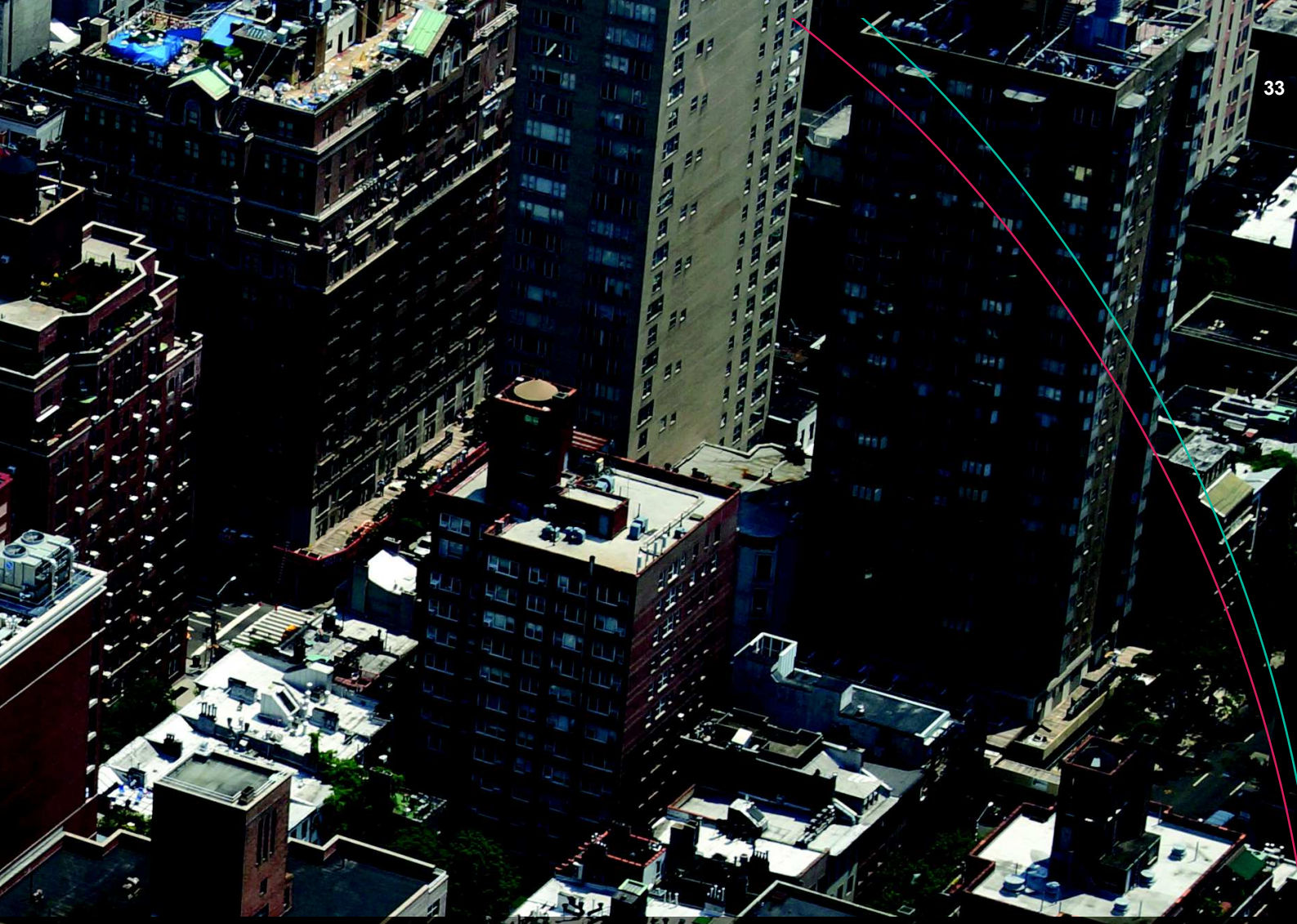

A Zucotti park (korábban Liberty Plaza Park) egy magántulajdonban lévő közhasználatú tér a Wall Street – New York pénzügyi központja – közelében. 2011 szeptemberében innen indult az Occupy Wall Street tiltakozó mozgalom, mely röviddel később az egész világon követőkre talált. (Az „occupy” jelentése: foglaljuk el, vegyük vissza!)

Forrás: Chris Rojas

Cselekedjünk térben és helyben gondolkodva

A bemutatott problémák jól illusztrálják, hogy a rövidtávú, mozaikos és a térbeliséget alapvetően ignoráló döntéshozás árt a közösségeknek, rossz egészségügyi állapotokhoz vezet, aláássa a növekedést és a fejlődést továbbá destabilizálja a környezetet.

Fontos látni, hogy az említett tényezők kölcsönhatásban állnak egymással. A kiegyensúlyozatlan demográfiai és gazdasági növekedés miatt például egyes városokban és régiókban beruházások maradnak el. A kedvezőtlen hatást még inkább felerősíti a nem megfelelő közlekedési, illetve infrastruktúrahálózat és a szolgáltatások alacsony színvonala. Mindez együttesen a társadalmi egyenlőtlenség, a rossz közegészség és a környezeti veszélyekkel - éghajlatváltozást és a környezetszennyezés - szembeni csökkent ellenállóképesség melegágya.

Ha a problémák összefüggenek, akkor a rájuk adott válaszoknak is egy rendszert kellene követniük.

Olyan új, térbeli megközelítésre, olyan tudományos stratégiaalkotásra, van szükség, amely a térben és a helyben gondolkodik, magasabb szinten integrált és stratégiai, emellett és érzékeny a hely jellegzetességei iránt iránt

Tekintve, hogy az idő vészesen fogy, a sikeres, fenttartható és méltányos jövő létrehozásához elengedhetetlen a térbeli gondolkodásmód és cselekvés térnyerése, különösen a XXI. század kihívásaival farkasszemet nézve.

A rendelkezésre álló nagy adatbázisok kiaknázása (amelyeket a köznyelvben ”big data” néven is emlegetnek) hatalmas lehetőség a döntéshozók kezében arra, hogy bepillantsanak a térbeli vonatkozásokba.85
Nagyon jó példa erre a Michael Bloomberg polgármestersége alatt felállított Adatelemző Iroda (MODA), amely New York város adatait kiséri figyelemmel.86 Az iroda a városi önkormányzat szervezeteinél keletkező adatatokat vizsgálja, és javaslataival segíti a rendelkezésre álló kormányzati források gyors és hatékony átcsoportosítását, például a közbiztonság területén a biztonságérzet megteremtése érdekében vagy más önkormányzati feladatok végrehajtása során.87 Tevékenysége elismeréseként a vezető elemzőét Michael P. Flowerst az Obama-kormányzat 2012-ben a „Város Helyi Innovációs Bajnoka” címmel tüntette ki. Forrás: Tim Dawson

Térben gondolkodva

A várostervezők, a mérnökök, a geográfusok és más szakemberek már az 1970-es évek közepe óta használják a térinformatikai rendszereket (GIS) a területi elemzések készítése során. A kutatók az adatok felhasználásával nyernek bepillantást abba, hogy a helyek tulajdonságai miképp hatnak az emberek és a közösségek életére. A fogyasztói szokások és trendek elemzésénél az üzleti világban is fontos a földrajzi elhelyezkedés, és az adatok vizuális és térképi megjelenítése.

Ezzel szöges ellentétben a politika- és programalkotás, illetve a döntéshozás során a hely és a tér kölcsönhatását kevéssé veszik figyelembe (még az inputként szolgáló műhely- és kutatóintézeti háttér tanulmányokban sem), különösen a nemzeti szintű szakpolitikák esetén. Amikor mégis szerepet kap a térbeliség, akkor általában az olyan ellentmondásos kérdésekre korlátozódik, mint például egy új repülőtér, egy új erőmű elhelyezése, vagy a természeti erőforrásokkal kapcsolatos területi illetőségi viták, nemzetek vagy térségek közötti konfliktusok.

Több oka is van annak, hogy a jelen tanulmányban említett kihívásokra adott válaszlépések miért nem hatékonyak. Ennek gyakran az az oka, hogy a térbeli elhelyezkedés mérlegelése teljességgel hiányzik a politika- és stratégiaalkotás, illetve a döntéshozatalból:

- hiányzik a hely viszonyrendszerének és egyedi tulajdonságainak megértése és annak belátása, hogy a szakpolitikák különböző hatásokat fejtenek ki egy adott térségben;
- a szemellenzős fejlesztéspolitikai stratégiaalkotás és döntéshozás pazarló, nem visz közelebb a célokhoz, sőt éppen ellentétes következményeket idéz elő;
- hiányzik a helyi, regionális és országos határok felett átívelő koordinált fellépés, ezért az olyan mindenkit érintő gondok, mint az éghajlatváltozás és a környezetszennyezés csak „arrébb mennek” és - hosszú távon – költségesebbek, ártalmasabbak lesznek;
- hiányzik a tényleges megértése a szubszidiaritás elvének, azaz annak, hogy például az energiaellátás, az élelmezésügy, vagy a társadalom és településpolitika terén a különböző szinteket az eltérő léptékek miatt össze kell hangolni.

A Manchesteri Egyetem által az RTPI-nak készített Map for England c. tanulmányból az derült ki, hogy az Egyesült Királyság kormánya politikai stratégiaalkotó dokumentumainak mindössze 37%-a tartalmaz bármilyen, a térbeliségre utaló megjegyzést, annak ellenére, hogy világosan látszanak a térbeli, területi következmények.[88] A Map for Wales c. tanulmány szerint a walesi kormányzat szakpolitikai dokumentumai közül szintén 37% tartalmaz térképeket, azonban 47% többnyire számolt az intézkedések térbeli dimenziójával is.[89]

Ezek az elemzések alátámasztják, hogy a stratégiák, a szakpolitikai előírások legtöbb esetben nem fordítanak kiemelt figyelmet a térbeli viszonyrendszerekre. Így az is elsikkad, hogy a párhuzamosan hatályban lévő előírások milyen kölcsönhatásban és/vagy ellentmondásban állnak egymással egyazon földrajzi terület esetében.

A stratégia és programkészítés közben hagyományosan a pénzügyi menedzsment kap nagyobb hangsúlyt, miközben a térbeli menedzsmentről látványosan elfeledkeznek. Az elhelyezkedés szerepének ilyen szintű mellőzése valószínűleg abból adódik, hogy a politikaformálók és döntéshozók többségének előéletében, képzettségében a térbeli gondolkodásmód nem kapott helyet.

Tanuljunk a térbeli tervezéstől!

A spatial panning azaz a térbeli (vagy integrált) tervezés elmélete és gyakorlata sok hasznos dologra tudja megtanítani a politikaformálókat

Az emberek, a közösségek mindennapi életében tetten érhető, ha a meghozott döntések jók. Jó döntésekhez azonban sokkal nagyobb térbeli tudatosságra, intelligens információgyűjtésre és elemzésre lesz szükség!

és a döntéshozókat. Vannak, akik szerint a tervezés egy viszonylag korlátos szabályozói rendszer megalkotása, azaz a területhasználati módok és a fejlesztési paraméterek rögzítése. Mások számára a tervezés olyan átfogó, kreatív tevékenység, amely a helyek jövőbeni víziójának megalkotásáról – és az oda vezető út bejárásáról szól, amit a legjobban a térbeli tervezés kifejezés ragad meg.

A hagyományos, a területfelhasználást fókuszba állító tervezésen túlmutató térbeli tervezés, a területhasználati módok és a fejlesztési irányok programját integrálja azokkal a szakpolitikai programokkal és stratégiákkal, melyek befolyásolják egy adott hely tulajdonságait és működését. Tipikusan ilyenek az olyan közigazgatási határokon átnyúló szakágak, mint például a közlekedés- és regionális politika, az árvízvédelem és a mezőgazdaság. Az a lényeg, hogy elkerülhetők legyenek a szükségtelen, illetve nem kívánt térbeli következmények, ugyanakkor a kedvező hatások kölcsönösen érvényesüljenek.

A hatékony stratégiai tervezés amellett, hogy eredményorientáltabb, csökkenti a lehetséges konfliktusok számát, és olyan keretet hoz létre, amely érzékeny a környezetre, megfelelően tereli a fejlesztéseket és lehetővé teszi a helyi önkormányzatok számára, hogy az illetékességi területükön túlnyúló lakáspolitikai, hulladékkezelési vagy bányászati kérdésekben együttműködjenek.[90]

A térbeli tervezés hiánya a politikai döntéshozatal során

A várható kihívásokkal szembeni helytállás megkívánja, hogy a térbeli tervezés haladja meg a terület-felhasználás szabályozását, és ne legyen elválasztva a fejlesztéspolitika más ágaitól, azaz a politikaformálásnak térben kell gondolkodnia és elemeznie. Ma ennek a területi tervező gondolkodásnak a hiánya a legnagyobb problémája a államirányításnak: a lokáció szempontját mérlegelő integrált stratégiák hiánya nagyban hozzájárult az említett problémák megjelenéséhez és elterjedéséhez.

Elengedhetetlen, hogy a döntéselőkészítésben részt vállaló szakemberek és a döntéshozó poltikusok képesek legyenek felmérni a döntéseik térbeli konzekvenciáit, és törekedjenek kölcsönösen előnyös helyi megoldásokra. A térbeli gondolkodásmód nem egyszerűen a különböző helyszínek differenciáinak felismerése és leírása, bármennyire is fontosak ezek. Arról szól, hogy megértjük és felkészülünk az egyazon területen párhuzamosan hatályban lévő előírások kölcsönhatásainak lehetséges változataira, és ezt érvényesítjük a döntéshozásban is.

Az emberek és közösségek életében tetten érhető, ha a meghozott döntések jók. A jó döntések azonban sokkal nagyobb térbeli tudatosságot és információelemzést igényelnek.

Általános közvélekedés, hogy politikai vezetőinknek, döntéshozóinknak nincs olyan hosszú távú víziója, mely egy jobb társadalmi berendezkedés felé vezetne ami mindenki számára elérhető. A térbeli gondolkodásmód térnyerése segíthet a világ számos országában a politikával kapcsolatostapasztalt civil bizalmatlanság feloldásában is.

Térben cselekedve

A XXI. század kihívásainak megoldásában a helynek és a térnek kell a fejlesztéspolitikai stratégiaalkotás központjában állnia A helyközpontú megközelítés térnyerése ma akadályokba ütközik, hiszen a politikacsinálók és a döntéshozók rá vannak utalva az elejük tárt információkra és elemzésekre, ugyanakkor függenek a kormányzati és igazgatási szervezeteik alkotta korlátoktól és a rendelkezésre álló személyes kvalitásoktól, erőforrásoktól is.

A tanulmány hátralévő részében a térbeli gondolkodásmód, azaz a térbeli következményekkel számoló döntés-előkészítés és döntéshozás meghonosításához szükséges „mérmű" három alkotóelemét vesszük sorra: az információt, az intézményeket és magukat az embereket.

Vannak, akik szerint a térbeli tervezés és a térbeli gondolkodásmód integrációjához, nemzeti, térbeli tervekre – országos fejlesztési kerettervre – van szükség. Támogatói szemében ez alkotja ráépülő integrált térbeli terveknek– a gazdaságtól, az infrastruktúrán, és az energiaügyön át, az éghajlatváltozásig tartó – azt a keretét, melyben a területfelhasználással kapcsolatos döntések összehangolhatók az ágazatok hosszú távú döntéshozatalával.[91]

Skócia, Wales és Észak-Írország például a gazdasági fejlesztés, a közlekedés és infrastruktúrafejlesztés területén alkotott integráltabb nemzeti szintű terveket és stratégiákat.[92]

Bizonyos kontextusban van értelme nemzeti szintű térbeli terv készítésének. Más esetekben történelmi, kulturális, politikai és intézményszervezési okok azt indokolják, hogy a tervezés és megvalósítás mechanizmusa álljon a középpontban, mely a magasabb szinten integrált és a fenntarthatóbb, hosszú távú stratégiaalkotáshoz és döntéshozáshoz szükséges. A nemzeti szintű stratégiák és tervek önmagukban nem elégségesek. A szakpolitika-formálás és döntéshozás minden szintjén szükséges az, hogy a térbeli gondolkodás váljon a követendő normává.

Esettanulmány: **Hollandia Nemzeti Térbeli Stratégiája**

Az ország jövőjére való felkészülésben, az értékes természeti térségek és tájak megőrzésében, a kiegyensúlyozatlan fejlődés megelőzésében, mindig is fontos szerepe volt az országos térbeli/területi tervezésnek. Hollandia ötödik ilyen típusú terve a 2006-2020 közötti periódust lefedő Nemzeti Térbeli Stratégia (Nota Riumte) - Csináljunk teret a fejlesztésnek mely a kontinuitás érdekében már a 2020-2030 közötti időszakra vonatkozó megfontolásokat is tartalmaz. Elődeivel ellentétben a stratégia csökkentette az országos kormányzat szabályozó szerepét és növelte a lokális szintű döntéshozás lehetőségeit, mialatt megtartotta a terv-vezérelt (plan-lead) tervezési szemléletet. A korábbiakhoz képest szélesebb skálán tárgyalta megoldandó feladatokat és kihívásokat kezdve társadalmi - gazdasági fejlesztéstől, az országos beruházási prioritásig.

A stratégia kulcs-régiója, Randstadt régió lett, Hollandia adminisztratív, kulturális, szociális, gazdasági szíve. A Randstadt 2040 Structural Vision bemutatja, hogy az olyan szakági területek előírásai, irányelvei, mint a gazdaság, a közlekedés és szállítás, a lakásépítés, a természet, a – táj és víz – gazdálkodás, hogyan fűzhetők egybe a hosszú távú fenntartható fejlődés céljaiért. Ezek a tervdokumentumokat a 2011-ben közreadott 6. országos stratégia követette, melynek hívószavai az Infrastructure and Spatial Planning azaz az infrastruktúra és térbeli tervezés lettek.[93]

Információ

Szükségünk van fejlesztéspolitkai térképekre

A hosszútávú kihívások megértéséhez és a különböző területi szinteken történő tájékozottabb döntéshozatalhoz, a világ több országában lenne szükség alaposabb és aktuális térbeli információgyűjtésre és elemzésre.

Az Egyesült Királyságban, éppúgy, mint más országokban sok javaslat született már arra, hogy kormányzatok (azaz Anglia, Wales, Skócia és Észak-Írország autonóm parlamentjei és államigazgatási szervei – szerk.) szereplői társként –összefogva működjenek. A helyre való összpontosítás, a területi adatokkal, információkkal támogatva hatékony mechanizmusokat biztosít az integráltabb döntés-előkészítés és döntéshozás számára.

Leginkább a nagyobb térbeli intelligencia kifejlesztéséhez van szükségünk a döntéshozók számára készült központi térbeli elemző térképek létrehozására, egyfajta „döntéshozói térinformatikára”. Sok országban hiányoznak az olyan dokumentumok, amelyek átfogó képet biztosítanak a stratégiák és programok térbeli dimenzióiról, és azok kölcsönhatásairól (beleértve a nem kívánt következményeket) is. Az Egyesült Királyságban ez alól Skócia jelent kivételt, amelynek a Nemzeti Fejlesztési Keretterve (National Planning Framework) felvázolja Skócia fejlesztésének tervezési összefüggéseit, és kereteket biztosít az ország egészének a térbeli fejlesztéséhez is.[94]

Az RTPI javaslata szerint Angliában és Walesben a Map for England és a Map for Wales lehetne az portál, amely tartalmazná az osszes kormanyzati szak- és fejlesztéspolitikai dokumentum térképeit, amelyek befolyást a helyek karakterére gyakorolhatnak Ezek a térképek nagyot lendítenének az integrált, egymásra épülő infrastruktúra és szolgáltatások tervezésén. A gyorsabb, jobban informált döntések révén segítenének megerősíteni és kiterjeszteni a gazdasági növekedést, illetve időt és pénzt spórolni. Ezek az „integrált területi stratégiai térképek” többféle módon segíthetnek:

- Megmutatják, hogy a különféle szakpolitikák – a lakáspolitikától az infrastruktúráig, a klímaváltozásra reagáló egészség- és társadalompolitikáig – hogyan kerülnek kölcsönhatásba következményeiken keresztül a területhasználattal, és így segítik a különféle szakpolitikák közötti integrációt, összhangot.
- Ezáltal maximalizálják a különféle tervek előnyeit és csökkentik a hátrányokat, az egyes helyeken támogatva a többféle terv céljainak egyidejű elérését;
- Általánosságban is elősegítik a politikaformálók és döntéshozók nagyobb térbeli tudatosságát;
- Serkentik és informálják a területi kérdésekről folyó viták résztvevőit, ide értve a helyi szintűeket is.
- A helyi közösségek szintjén is stimulálják és tájékoztatják a térbeli vonzatú ügyek körül folyó párbeszédek szereplőit.

Ha a térben jelentkező kihivások, lehetőségek és potenciális konfliktusforrások átláthatóbbak,nemcsak a szakpolitikai viták és fejlesztések szereplői válnak tájékozottabbá, de lehetőség nyílik az összetett térbeli programok megvalósításának eredményesebb koordinálására és menedzselésére is. Ezáltal igazi tétje és jelentősége lenne a helyi szintnek: a jobban tájékoztatott lokális párbeszédeknek és döntéseknek.

A különféle szakpolitikák térbeli hatásait bemutató integrált területi stratégiai térképeken a különböző közérdekű adatok rétegenként (layer) jelennének meg, így a felhasználók igény szerint tudnák leválogatni, ami számukra érdekes. A térképek nyílt forráskodú platformokon keresztül válnának elérhetővé, melyhez szabadon fejleszthetok további applikációk, a jobb felhasználhatóság és funkcionalitás érdekében.

Ezek a kezdemenyezések a közérdekű

Információ folytatás

adatok jobb hozzáférését célzó korábbi erofeszítésekre epulhetnek. Az brit kormányzat például elkötelezte magát az adatforrások szabad használhatósága mellett és a Nemzeti Információs Infrastruktúra Stratégia (National Information Infrastructure plan) részeként a lehető legtobb adatot nyivánossá tette (megemlitve a geoinformatikai adatok potenciális jelentőségét a tervezés és térképezés információ igényének kielégítésére).[95] A kormányzat adatai például a data.gov.uk portálon érhetők el, amely a köz számára nyilvános informaciókat, gyujti ossze és teszi kereshetővé.[96] Hasonló az Egyesult Államok data.gov tematizalt webes platformja, amelyen a mezőgazdaság, oktatás, energia és egészségügy szakágak mellett egy speciális menüpontban az éghajlatváltozás helyi közösségekre gyakorolt hatása is nyomon követhető.

Mindennek ellenére a brit data.gov.uk adatbázis egyenlöre nem tartalmaz térbeli dimenziót, ami pedig megkönnyítené a területi adatok elemzését. A fejlesztéspolitikai megfontolásokhoz kifejlesztett térbeli elemző térképek a közérdekű adatok felhasználásának praktikus és igazi haszonnal járó módját jelentenék.

Az Európai Unió is releváns adatok bőséges tárházát bocsájtja rendelkezésre a fejlesztéspolitikai intézkedésekhez és döntésekhez, több nyilvánosan elérhető platformon keresztul. Az ET2050 ESPON projekt részeként 2013-ban publikált stratégiaalkotást támogató, internetes alkalmazáson használatával például Európa hosszútávú, integrált fejlesztési jövőképeibe (scenario) nyerhet betekintést felhasználó, ahol az EU alternatív teruleti stratégiái jeleníthetők meg és helyezhetők egymásra rétegenként.[97] Több uniós kutatási és statisztikai programjainak széleskörűbb bevonásával az applikáció tovább fejleszthető, hogy több begyűjtött információt tudjon megjeleníteni.

A big data azaz a nagy adatbázisok használata kiemelt prioritást kapott a brit kutatási tanácsok kutatási programjában az elkövetkező években.[98] 2014 márciusában a brit kormány bejelentette, hogy pénzügyi hátteret biztosít az Alan Turing intézet számára a big data lehetséges gyűjtési, rendszerezési és elemzési módjainak kutatására. Ha a jövőben a hasonló kezdeményezések összekapcsolódnak akkor a stratégiai térbeli elemző térképek segítségével, nemcsak térbelivé válnak a nagy adatbázisok, de döntéshozatalhoz felhasználható információk és elemzések köre is sokkal gazdagabb lesz.

Ha például az önkormányzatok és az egyetemek, kutatóintézetek, az üzleti és civil szféra szervezetei szorosabban dolgoznak együtt, a helyi és regionális szintű, különböző tématerületeket és feladatokat felölelő térbeli intelligencia óriási minőségi növekedésnek néz elébe.

Annak ellenére, hogy égető szükség van térbeli információkra, a fejlődő világban nem mindenhol van olyan kormányzati, államigazgatási infrastruktúra éskapacitás helyben, amely képes lenne hasonló platformokat munkába fogni. A Nyomornegyed és Szlömlakók Nemzetközi Szervezete (SDI: Shack/Slum Dwellwers International), az afrikai, ázsiai és latin-amerikai városi szegénység közösségi szervezeit összefogó hálózata, az „Ismerd meg városodat” kampányban véghezvitt adatgyűjtés során bizonyította ennek fontosságát. A városi szegények által a saját közösségükrol begyűjtött információk révén ugyanis, a nehezen elérhető társadalmi rétegek is a befogadó és integrált városfejlesztési politika/stratégia alkotási folyamat kulcsszereplői lehetnek.

Természetesen az adat önmagában nem elég. A kihívás a döntés-előkészítők és kormányzatok számára az, hogy hogyan alkalmazzák az adatokat a jobb tervek megfogalmazásában, a döntéshozatalban. A döntéshozók térbeli gondolkodásra való képessége meglehetősen korlátozott maradhat, ha nem elérhető számukra sokkal több térbeli információ és adat.

Információ folytatás

Esettanulmány: Észak Írország és az Ír Köztársaság Central Border régiójának, Regionális Stratégiai Keretterve (RSF)

A Regionális Stratégiai Keretterv az első olyan stratégiai fejlesztési keretterv, amely az Észak Írország és Írország határain átnyúló térségre, a Central Border régióra készült. Az RSF rögzíti a régió fejlesztésének keretfeltételeit a 2027-ig tartó fejlesztési időszakra. A régió fejlesztésével az ír sziget gazdasági regenerációját és növekedését célozzák meg úgy, hogy azt mindkét ország kormányzata elsődleges befektetési területként tartsa számon. Az RSF hangsúlyozottan regionális, határon átnyúló érdekeket képvisel, de nem jogszabályban megkövetelt dokumentum.
A keretterv mögött álló „igazi erő" az ICBAN, azaz a 11 helyi (térségi) önkormányzat közigazgatási térségi területét magába foglaló, s az önkormányzatokat összefogó határon átnyúló csoportosulás.

Esettanulmány : Creating Futures", Új-Zéland

Az új-zélandi Creating Futures egy, kifejezetten az integrált térbeli tervezés és döntéshozás támogatására kifejlesztett rendszer. A kormányzat finanszírozta kezdeményezést az új-zélandi Északi Szigeten lévo Waikato Regionális Tanács vezeti a és egy interdiszciplináris intézményközi kutatócsoportot is tartozik hozzá.99 Waikato gyakorlati alkalmazás lehetőségét és tovább fejleszthetőséget vizsgálja.
Az egyik ilyen a WISE - Waikato Integrated Scenario Explorer azaz a „Bölcs" Waikato Integrált Forgatókönyv Felfedező, amely egy szimulációs modellben integrálja a gazdasági, demográfiai, környezeti és területfelhasználási adatokat, hogy elemezze a fejlesztési forgatókönyveket és szakpolitikai irányokat. Ennek hasznossága a tervezők és döntéshozók számára jelenleg kiértékelés alatt áll.
Hasonló modellek kifejlesztésén dolgozik Auckland és Wellington is. Új-Zéland legjobb integrált térbeli tervezési támogató rendszerének megalkotásáért felelős NAIG (National Advisory Group for Integrative Planning) kifejezetten támogatja ezeket az alkalmazásokat.

Esettanulmány: A német térbeli tervezési jelentés

Németországban négyévente kerül a térbeli tervezés értékelő jelentésének közzétételére. A jelentés tényszerű megállapításaival lehetővé teszi, hogy alacsonyabb szintű kormányzatok és az egyes minisztériumok saját maguk derítsék fel lehetőségeiket és ne szövetségi szinten legyen egy adott irány meghatározva (egy szövetségi államban egyébként ez a legtöbb szakpolitikai területen lehetetlen is lenne). A jelentés a Parlament által kerül elfogadásra, így nem csak a törvényhozók ismerik meg jobban az országra váró kulcsfontosságú feladatokat, de nemzeti konszenzus is kialakul.

Intézmények

Olyan stratégiaformáló, döntéshozó, kormányzási és koordinátor szervezetekre és intézményrendszerre van szükségünk, melyek együttesen képesek a reánk váró kihívásokkal szemben stratégiai és térbeli válaszokat adni. A megvalósulás előfeltétele, hogy a szakpolitika alkotói és a döntéshozói hatékonyan tudják meghaladni munkájuk során a meglévő intézményi, földrajzi, közigazgatási és ágazati kereteket.

Ez az igény egyes országokban szükségszerűen intézményi reformokhoz vezetett. Az Egyesült Királyság országainak kormányaiban azonban ma sincsenek olyan, a helyi önkormányzatok gazdaságfejlesztési, közlekedési, környezet- és vidékfejlesztési ágazatai között operáló és a közös döntéshozást elősegítő kormányszervek, amelyek az akut stratégiai vagy térbeli problémák kezeléséért lennének felelősek. Bár az intézményrendszer felépítése fontos, a tény az, hogy a nemzeti, regionális és lokális hatáskörök és illetékességek többszöri, jelentős átszervezése sem tudta elérni az eddiginél integráltabb stratégiai, szakpolitikai és döntéshozói kompetenciarendszer megvalósulását. Az intézményrendszer átszervezésénél sokkal fontosabb a területi szempontok integrálása a létező kormányzati és államigazgatási szervek saját és tárcaközi működésébe.

Az Egyesült Királyságban ilyen lehetne a pénzügyeki és gazdasági minisztériumban (HM Treasury) a területek felhasználásért felelős új részleg, melynek mintájára Skócia, Wales és Észak-Írország kormányzatainak pénzügyi és gazdaság fejlesztési szervei is felállíthatnák a saját szekciójukat.

A tanulmányunkban bemutatott jövőbeni feladatok megoldása egyértelműen szükségesse teszi a stratégiai tervezésben az egyes helyi önkormányzatok közigazgatási határain túlnyúló együttműködést.

A legtöbb országban elvileg nincs akadálya, hogy a közös célokat szem előtt tartva a helyi önkormányzatok közös terveket készítsenek a kiemelt fejlesztések hosszú távú előnyei és az ár-érték arány maximalizálása érdekében.

Csakhogy ez helyi szinten jóval erősebb politikai vezetőképességet, és nem ritkán bátorságot kíván meg.[100] Hogy ez sikerüljön, komolyan kell támogatni a természetes, funkcionális kapcsolatok mentén kirajzolódó kistérségek (sub-region) helyi önkormányzatait és bátorítani arra, hogy a stratégiai szintű tervezési kérdésekben (lakásügy, gazdaságfejlesztés stb.) partnerek legyenek. Biztatni kell őket arra, hogy a problémakörök térbeli kiterjedése, eloszlása alapján formáljanak társulásokat, a városrégiókhoz hasonlóan. Ezáltal éppúgy képesek lennének proaktívan vezetni és menedzselni a városközpontok és szuburbiák (agglomerációk), illetve az infrastruktúra hálózatok fejlesztését, mint a németországi és hollandiai helyi önkormányzatok. Ezek a helyi hatóságok ugyanis stratégiai szerepet játszanak az új fejlesztések menedzsmentjének koordinálásában és a szükséges szolgáltatások kiépítésében.

A fejlődő országok több összetett feladattal néznek szembe. Ilyen például az intézményrendszer még zajló kiépítése, továbbá a különféle szervezetek, intézmények és az államigazgatási szereplők működését szabályozó erősebb jogi keretek létrehozása. Ugyanakkor a területfelhasználás terén is jobb fejlesztéspolitikai intézkedésekre van szükség, valamint arra, hogy támogassák a helyi szerveződések és a lakosság bevonását a saját közösségük sorsának és fejlődésének alakításába.

A tanulmány felvetései rávilágítanak a városok kiemelt szerepére, hiszen azok állnak, a XXI. sz. súlyos megpróbáltatásainak frontvonalában.

Intézmények folytatás

Olyan próbatételek várnak rájuk, melyek megoldása a mozaikszerű és ágazati mentalitású szakpolitikák mentén nagyon valószínütlen.

Ahhoz, hogy egy közös erőfeszítéssel létrejött, konzisztens urbánus várospolitika nyerjen teret, és ezáltal a XXI. sz.-i városok élhetőbbek és sokkal ellenállóbak legyenek, 2015 után a térbeli információkon alapuló fenntartható urbanizációnak helyet kell kapnia az ENSZ Fenntartható Fejlesztési Céljai között (SDG).

A kormányzást bővebben a Planing Horizons sorozat „Making Better Decisions for Places” füzete tárgyalja részletesen (2014 November)

Emberek

Végül, de nem utolsó sorban az operatív és stratégiai szakterületek egész sorának kell sokkal több térbeli készséggel rendelkeznie. Ahhoz, hogy ezekre a kihívásokra egyszerre tudjanak térbeli és stratégiai válaszokat adni, sok különböző szakterület stratégiaalkotóinak, döntéshozóinak és gyakorlati szakembereinek kell megfelelő szakértelemmel, képességgel és tudatossággal rendelkeznie.

Tény, hogy sok országban alig akad területi tervező vagy olyan területi felkészültséggel rendelkező ember, aki a kormányzat különböző szintjein tisztséget, s kiváltképp vezető szerepet tölt be. Az Egyesült Királyságban többnyire a döntéshozás legmagasabb szintjén is inkább politológiai, filozófiai, közgazdaságtani vagy jogi végzettségű emberek dolgoznak (gyakran a legnevesebb egyetemek volt hallgatói), mintsem a térbeliséget magában foglaló szakokon végzettek. Ezzel párhuzamosan az egyes szakterületek érezhető specializálódása – részben a növekvő tudásanyag miatt – korlátozza a generalista, holisztikus gondolkodás képességét.

Szükséges, hogy térbeli gondolkodás készsége a kormányzati tisztségviselőktől elvárt képesség legyen, s mint ilyen részét képezze a személyes szakmai fejlődést célzó programoknak is. A brit köztisztviselői kar szervezete, a Civil Service nemrég felülvizsgált követelményrendszerében (Civil Service Capabilities), azonban a térbeli gondolkodás készsége mégsem nyert semmilyen prioritást.[101]

Annak ellenére, hogy a térben való gondolkodás készsége a világ megismeréséhez és megértéséhez szükséges alapvető és fejleszthető tudás, az iskolai oktatásban az írás - olvasás és a számolás tanításához képest szinte semmilyen formában nem része a hivatalos tantervnek.[102]

A jövő döntéshozóinak elemi érdeke, hogy a térbeli elemzés szerves részévé váljon az olyan releváns akadémiai diszciplináknak, mint a közgazdaságtan, a politológia, az államigazgatás, a szociológia és a szociálpolitika (a New Economic Geography például arra bíztatta a közgazdászokat, hogy a gazdasági tevékenységek elhelyezkedésére és térbeli struktúrájára összpontosítsanak).

A térbeliségnek a szakemberek folyamatos szakmai fejlődésének és képzésének részéve kell válnia, esetleg térbeliségre fókuszáló MBA és MPA képzések formájában.

Alapvető, hogy minden szinten olyan politikai vezetőkre van szükség, akik képesek felnőni a kor kihívásaihoz.[103] Ezen belül a térbeli gondolkodás és cselekvés létfontosságú

Alapvető, hogy minden szinten olyan politikai vezetőkre van szükség, akik képesek felnőni a kor kihívásaihoz.

Jegyzetek és források

[1] See Bill Hillier and Laura Vaughan, "The City as One Thing," *Progress in Planning* 67, no. 3 (2007): 205-230.

[2] Some commentators consider the '80 per cent' figure to be a geographical 'urban myth', however it has been tested using Wikipedia pages, producing a figure around 60 per cent, see Stefan Hahmann and Dirk Burghardt, "How Much Information is Geospatially Referenced? Networks and Cognition," *International Journal of Geographical Information Science* 27, no. 6 (2013): 1171-1189.

[3] The term 'critical geographies' comes from researchers such as Mark Tewdwr-Jones, see for example Mark Tewdwr-Jones, *Spatial Planning and Governance: Understanding UK Planning* (London: Palgrave Macmillan, 2012); also Cecilia Wong et al., *A Map for England, Spatial Expression of Government Policies and Programmes* (London: RTPI, 2012).

[4] UNEP, Towards a Green Economy: *Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication* (Nairobi: UNEP, 2011), 380.

[5] Ibid.

[6] World Health Organisation, *Burden of Disease from Household Air Pollution for 2012, Summary of Results* (Geneva: WHO, 2014).

[7] See for example Andrés Rodríguez-Pose and Riccardo Crescenzi, "Mountains in a flat world: why proximity still matters for the location of economic activity," *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 1, no. 3 (2008): 371-388.

[8] Edward E Leamer and Michael Storper, *The Economic Geography of the Internet Age* (Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2001).

[9] Thomas Farole et al., *Cohesion Policy in the European Union: Growth, Geography, Institutions* (Brussels: European Commission, 2009).

[10] Office for National Statistics, *London's Economy has Outperformed Other Regions Since 2007* (Newport: ONS, 2013).

[11] Michael Parkinson et al., *SGPTD Second Tier Cities and Territorial Development in Europe: Performance, Policies and Prospects* (Luxembourg/ Liverpool: ESPON and the European Institute of Urban Affairs, Liverpool John Moores University, 2012).

[12] Centre for Cities, *Cities Outlook 2014* (London: Centre for Cities, 2014).

[13] Ibid. London population from Greater London Authority, *Focus on London – Population and Migration* (London: Greater London Authority, 2010).

[14] Diego Puga, "European Regional Policies in Light of Recent Location Theories," *Journal of Economic Geography* 2, no. 4 (2002): 372-406.

[15] Rubén C. Lois González et al., *Spatial Indicators for a 'Europe 2020 Strategy' Territorial Analysis,* (Draft) Final Report (Luxembourg/Santiago de Compostela: ESPON and Universidade de Santiago de Compostela, 2012), 8.

[16] MCRIT (ed.) and all TPG, *Territorial Scenarios and Visions for Europe (ET2050), Making Europe Open and Polycentric* (ESPON: Luxembourg, forthcoming).

[17] United Nations, *World Economic and Social Survey 2013, Sustainable Development Challenges* (New York: United Nations, 2013).

[18] Ravi Kanbur and Anthony J. Venables, "*Spatial Inequality and Development*." In Spatial Inequality and Development, edited by Ravi Kanbur and Anthony J. Venables (Oxford: Oxford University Press, 2005).

[19] Simon Kuznets, "Economic Growth and Income Inequality, " *American Economic Review* 45, no. 1 (1955): 1-28; and Jeffrey G. Williamson, "Regional Inequality and the Process of National Development: A Description of Patterns, " *Economic Development and Cultural Change* 13, no. 4 (1965): 3-45.

[20] For example Christian Lessmann, "Spatial Inequality and Development – Is There an Inverted-U Relationship?," *Journal of Development Economics* 106, C (2014): 35-51; and most recently Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century* (Cambridge: Harvard University Press, 2014).

[21] See RTPI, *Transport Infrastructure Investment: Capturing the Wider Benefits of Investment in Infrastructure* (London: RTPI, 2014).

[22] CBI/KPMG research cited in CBI, *The UK's Growth Landscape, Harnessing Private-sector Potential Across the Country* (London: CBI, 2012).

[23] Department for Transport, *Draft National Policy Statement for National Networks* (London: The Stationery Office, 2013).

[24] Data from "National Infrastructure Planning." The Planning Inspectorate. http://infrastructure.planningportal.gov.uk/projects/; HM Treasury, *National Plan 2013* (London: The Stationary Office, 2013).

[25] ESPON, 2 - *Polycentric Europe: Smart, Connected Places* (Luxembourg: ESPON, 2010).

[26] For example, in China's developing 'mega-regions', see Jiawen Yang, Ge Song, and Jian Lin, *Measuring Spatial Structure of China's Mega-Regions* (Cambridge: Lincoln Institute of Land Policy, 2012).

[27] UN-Habitat, *State of the World's Cities 2012/2013, Prosperity of Cities* (New York: UN-Habitat, Routledge, 2013).

[28] Carolyn Steel, *The Hungry City, How Food Shapes Our Lives* (London: Random House, 2013).

[29] Food and Agriculture Organization of the United Nations, *How to Feed the World in 2050* (Rome: FAO, 2009).

[30] Particio Grassini et al., "Distinguishing Between Yield Advances and Yield Plateaus in Historical Crop Production Trends," *Nature Communications* 4, 2918 (2013), url: www.nature.com/ncomms/2013/131217/ncomms3918/full/ncomms3918.html

[31] IPCC Working Group II, *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Working Group II contribution to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (Stanford: IPCC Working Group II, 2014).

[32] Oxfam, *Growing a Better Future, Food Justice in a Resource-constrained World* (Cowley: Oxfam, 2011).

[33] For example, in the US there are 30 per cent fewer supermarkets in low-income areas than in higher-income areas, see Eric Holt-Gimenez and Raj Patel, *Food Rebellions! Forging Food Sovereignty to Solve the Global Food Crisis* (Oxford: Pambazuka Press, 2009).

[34] See Foresight (2010), *Land Use Futures: Making the Most of Land in the 21st Century* (London: Government Office for Science, HMSO) 132-145.

[35] Data from Department for Environment, Food and Rural Affairs, *Food Statistics Pocketbook, 2013 - In Year Update* (London: Defra, 2014); and NFU, *Catalyst for Change, Better Ways of Doing Business in the Horticulture & Potatoes Sector* (Stoneleigh: NFU, 2012).

Jegyzetek és források

[36] See http://sustainablefoodcities.org/

[37] Oli Brown, *Migration and Climate Change* (Geneva: International Organization for Migration, 2008).
[38] Stephane Hallegatte et al., "Future Flood Losses in Major Coastal Cities," *Nature Climate Change* 3 (2013): 802-806.

[39] Based on Table 2, ibid; Population projections from United Nations, *World Urbanization Prospects, The 2011 Revision* (New York: United Nations, 2013).

[40] ESPON, *Territorial Dynamics in Europe, Natural Hazards and Climate Change in European Regions* (Luxembourg: ESPON, 2013), 18.

[41] Cecilia Wong et al., *A Map for England, Spatial Expression of Government Policies and Programmes* (London: RTPI, 2012).

[42] Committee on Climate Change, *Climate Change – Is the UK Preparing for Flooding and Water Scarcity?* (London: Committee on Climate Change, 2012).

[43] Department for Environment, Food and Rural Affairs, *UK Climate Change Risk Assessment* (London: DEFRA, 2012).

[44] Maggie Black and Jannet King, *The Atlas of Water* (London: Earthscan Books, 2004).

[45] Environment Agency, *Water Resources Strategy for England and Wales* (Bristol: Environment Agency, 2009).

[46] Foresight (2010), *Land Use Futures: Making the Most of Land in the 21st Century* (London: Government Office for Science, HMSO): 111-121.

[47] Data from "Household Interim Projections in England, 2011 to 2021," Department for Communities and Local Government. https://www.gov.uk/government/publications/household-interim-projections-2011-to-2021-in-england; Department for Environment, Food and Rural Affairs Future, *Water: The Government's Water Strategy for England* (London: Stationary Office, 2008).

[48] "Water, Sanitation and Hygiene, Estimates from WHO/UNICEF Joint Monitoring Programme for Water Supply and Sanitation." UNICEF. http://www.unicef.org/wash/index_statistics.html

[49] "At a Glance: Water." The World Bank. http://water.worldbank.org/node/84122

[50] Ibid.

[51] International Energy Agency, *Redrawing the Energy-Climate Map* (Paris: IEA, 2013).

[52] James I. Oswald, Andrew J. Oswald and Hezlin Ashraf-Ball, *Hydrogen Transport and the Spatial Requirements of Renewable Energy* (Coventry: University of Warwick, 2009).

[53] For a review of the evidence base, see Elena Safirova, Sébastien Houde, and Winston Harrington, *Spatial Development and Energy Consumption* (Washington D.C.: Resources for the Future, 2007).

[54] John Beddington, "Managing Energy in the Built Environment – Rethinking the System," *Energy Policy* 36 (2008): 4299-4300.

[55] Table 63, Department of Energy & Climate Change, *2013 UK Greenhouse Gas Emissions* (London: Department of Energy & Climate Change, 2014), 21. Since it is focused on end-users, this excludes energy supply, and also land use and forestry since this sector acts as a net sink.

[56] Edward Glaeser, *The Triumph of the City* (London: Pan, 2012).

[57] "Urban Population Growth." World Health Organization. http://www.who.int/gho/urban_health/situation_trends/urban_population_growth_text/en/

[58] United Nations, *World Economic and Social Survey 2013, Sustainable Development Challenges* (New York: United Nations, 2013).

[59] Ibid.

[60] For example, see section 2.2, UN-Habitat, *State of the World's Cities 2012/2013, Prosperity of Cities* (New York: UN-Habitat, Routledge, 2013).

[61] Vanessa Watson, "Seeing from the South: Refocusing Urban Planning on the Globe's Central Urban Issues," *Urban Studies* 46, no. 11 (2009): 2259-2275.

[62] Marek Kupiszewski and Dorota Kupiszewska, *DEMIFER, Demographic and Migratory Flows Affecting European Regions and Cities, Deliverable 5, Reference scenarios* (Luxembourg and Warsaw: ESPON and Central European Forum for Migration and Population Research, International Organization for Migration, 2010), 28.

[63] Eurostat, *EU27 Population is Expected to Peak by Around 2040* (Luxembourg: Eurostat, 2011).

[64] Royal Commission on Environmental Pollution, *Demographic Change and the Environment* (London: Royal Commission on Environmental Pollution, 2011).

[65] Office for National Statistics, *Population Ageing in the United Kingdom, its Constituent Countries and the European Union* (Newport: ONS, 2012).

[66] Royal Commission on Environmental Pollution, *Demographic Change and the Environment* (London: Royal Commission on Environmental Pollution, 2011).

[67] See David Satterthwaite and Diana Mitlin, *Urbanisation as a Threat or Opportunity in the Promotion of Human Wellbeing in the 21st Century* (Brighton, London, New York: Institute of Development Studies, the Resource Alliance, The Rockefeller Foundation, 2012).

[68] Mark R. Montgomery, "Urban Poverty and Health in Developing Countries," *Population Bulletin* 64, no. 2 (Washington D.C.: Population Reference Bureau, 2009).

[69] For example, see Marcus Grant, Caroline Bird and Penny Marno, *Health Inequalities and Determinants in the Physical Urban Environment: Evidence Briefing* (Bristol: WHO Collaborating Centre for Healthy Urban Environments, University of the West of England, 2012).

[70] For example see Ilaria Geddes et al., *The Marmot Review: Implications for Spatial Planning* (London: NICE, 2011).

[71] Michael Marmot, *Fair Society, Healthy Lives, The Marmot Review* (London: The Marmot Review, 2010).

[72] Office for National Statistics, *Statistical Bulletin: Life Expectancy at Birth and at Age 65 by Local Areas in the United Kingdom, 2006-08 to 2010-12* (Newport: ONS, 2014).

[73] Gerry McCartney et al., *Accounting for Scotland's Excess Mortality: Towards a Synthesis* (Glasgow: Glasgow Centre for Population Health, 2011).

[74] World Health Organisation, *Burden of Disease from Household Air Pollution for 2012, Summary of Results* (Geneva: WHO, 2014).

[75] UN-Habitat, *State of the World's Cities 2012/2013, Prosperity of Cities* (New York: UN-Habitat, Routledge, 2013).

[76] Hugh Barton and Marcus Grant, "A Health Map for the Local Human Habitat," *Journal of the Royal Society for the Promotion of Public Health* 126, no. 6 (2006): 252-261; also Hugh Barton, "Land Use Planning and Health and Well-being," *Land Use Policy* 26S (2009): S115-S123.

[77] Map on the left courtesy of Professor David Wayne Thomas, University of Notre Dame. Map on the right from Douglas Noble et al., "Feasibility Study of Geospatial Mapping of Chronic Disease Risk to Inform Public Health Commissioning," *BMJ Open* 2, no. 1 (2012).

[78] Douglas Noble et al., "Feasibility Study of Geospatial Mapping of Chronic Disease Risk to Inform Public Health Commissioning," *BMJ Open* 2, no. 1 (2012).

[79] Michael J. Thompson, *Measuring Inequality in Space: An Index for Measuring Regional Dispersion* (Wayne: William Paterson University, undated).

[80] Raj Chetty et al., *Where is the Land of Opportunity? The Geography of Intergenerational Mobility in the United States* (Cambridge: Harvard University, 2014).

[81] Laura Vaughan and Ilaria Geddes, "Urban Form and Deprivation: A Contemporary Proxy for Charles Booth's Analysis of Poverty," *Radical Statistics* 99 (2009): 46-73.

[82] Christina Beatty and Steve Fothergill, *Hitting the Poorest Places Hardest, The Local and Regional Impact of Welfare Reform* (Sheffield: Centre for Regional Economic and Social Research, Sheffield Hallam University, 2013).

[83] David Harvey, *Social Justice and City* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1973).

[84] Edward W. Soja, *Seeking Spatial Justice* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010).

[85] See for example Michael Batty, *The New Science of Cities* (Cambridge: MIT Press, 2013).

[86] See www.nyc.gov/analytics

[87] Alana Feuer, "The Mayor's Geek Squad," *The New York Times*, March 23, 2013.

[88] Cecilia Wong et al., *A Map for England, Spatial Expression of Government Policies and Programmes* (London: RTPI, 2012).

[89] Clare Beaney et al., *A Map for Wales, Part One: Spatial Expressions of Government Policies and Programmes* (Cardiff: RTPI Cymru/Cardiff University, 2013).

[90] Town and Country Planning Association, *The Future of Planning Report* (London: TCPA, 2010).

[91] Although not as broad in its conception, the Foresight Land Use Futures report recommended a 'strategic framework for land use', Foresight (2010), *Land Use Futures: Making the Most of Land in the 21st Century* (London: Government Office for Science, HMSO).

[92] See for example Graham Haughton et al., *The New Spatial Planning* (London: Routledge, 2010).

[93] Ministry of Infrastructure and the Environment, *Summary National Policy Strategy for Infrastructure and Spatial Planning* (The Hague: Ministry of Infrastructure and the Environment, 2011).

[94] See the latest draft version, The Scottish Government, Ambition, Opportunity, *Place – Scotland's Third National Planning Framework, Proposed Framework* (Edinburgh: The Scottish Government, 2014).

[95] See "National Information Infrastructure." Cabinet Office, 2013, https://www.gov.uk/government/publications/national-information-infrastructure/national-information-infrastructure-narrative

[96] See http://data.gov.uk/

[97] See www.et2050.eu/ersilia. For the most recent report from this project see Andreu Ulied et al., *ET2050 Territorial Scenarios and Visions for Europe, Second Interim Report* (Luxembourg/Barcelona: ESPON and MCRIT, 2013).

[98] See http://www.rcuk.ac.uk/research/infrastructure/big-data/

[99] See www.sp2.org.nz/

[100] As argued in RTPI, *Delivering Large Scale Housing: Unlocking Schemes and Sites to Meet the UK's Housing Needs* (London: RTPI, 2013).

[101] See http://my.civilservice.gov.uk/reform/skilled/the-civil-service-capabilities-plan/

[102] Michael F. Goodchild and Donald G. Janelle, "Critical Spatial Thinking in the Social Sciences and Humanities," *Geojournal* 75, no. 1 (2010): 3-13; also National Research Council, *Learning to Think Geojournal 75, no. 1 (2010): 3-13; also National Research Council, Learning to Think Spatially: GIS as a Support System in the K-12 Curriculum* (Washington D.C.: National Academies Press, 2006). There is a similar emphasis on education about the built environment in The Farrell Review Team, *The Farrell Review of Architecture and the Built Environment, Our Future in Place* (London: The Farrell Review Team, 2014).

[103] See for example the researchers who argue that urban leaders can play a bigger role in solving major challenges, such as Bruce Katz and Jennifer Bradley, *The Metropolitan Revolution: How Cities and Metros Are Fixing Our Broken Politics and Fragile Economy* (Washington D.C.: Brookings Institution Press, 2013), and Benjamin R. Barber, *If Mayors Ruled the World: Dysfunctional Nations, Rising Cities* (New Haven: Yale University Press, 2013).

RTPI 2014
100 years of professional planning

PLANNING
Horizons

A Planning Horizons sorozatról

Az RTPI-t száz évvel ezelőtt hívták életre.

Bizonyos értelemben ugyanolyan kihívásokkal nézünk szembe, mint akkoriban. Elég csak a minőségi és megfizethető lakások vagy a jobb közegészségügy iránti igényre, és a gazdasági fejlődés illetve a környezet védelme közötti egyensúly megteremtésére gondolnunk.

Más szempontból azonban egészen új, megoldandó feladatok is várnak ránk, mint például az éghajlatváltozás, a demográfiai változások (beleértve az öregedő társadalmakat is), az „életmódfüggő betegségek" megjelenése, vagy a globalizálódó világ növekvő társadalmi egyenlőtlensége és az erősödő versenyhelyzet.

A RTPI centenáriumára 2014-ben kiadott Planning Horizons sorozat hosszútávon gondolkozva és globális szemszögből járta körül a térbeli tervezést, s azt hogy a tervezés miként tud hozzájárulni a 21. század kihívásaihoz.

A Planning Horizons sorozat kötetei:

Thinking Spatially (2014. június)

Future-proofing Society (2014. június)

Promoting Healthy Cities (2014. október)

Creating Economically Successful Places (2014. november)

Making Better Decisions for Places (2014. november)

A tervezők szerepe mindezen problémák kezelésében kritikus. Ahogy a szükség a tervezői szakma és a kapcsolódó tudomány területek megjelenéséhez vezetett száz évvel ezelőtt, úgy a következő száz év kihívásai is új eredményeket igényelnek a szakmán innen és túl.

Ezt a tanulmányt az RTPI két munkatársa, Victoria Pinoncely és Michael Harris készítette. Az RTPI Planning Horizons projektjét Michael Harris és Gayle Wootton menedzselte.

Az RTPI köszönetet mond Cecilia Wongnak és Brian Webbnek (University of Manchester) a naprakész tematikus térképekért, valamint a tanulmány részét képező Map for England projektért.

www.rtpi.org.uk/planninghorizons